

บทที่ 12

มาร์กซิส์ไทย

ผศ.ดร. ยวงรัตน์ (พัฒนพงศ์) วิเดิล

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและแรงผลักดันที่ทำให้เกิดความคิดก้าวหน้า

ตอนต้นศตวรรษที่ยี่สิบ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชในประเทศไทยเริ่มโดดเด่นขึ้นมาขึ้นทุกที พระมหากษัตริย์ในทวีปเอเชียส่วนใหญ่ถูกจักรวรรดินิยมตะวันตกล้มล้างเกือบหมด ญี่ปุ่นปฏิรูประบอบกษัตริย์ใหม่โดยจัดระบบโครงสร้าง และค่านิยมของระบบพิวด้ล ให้นำสมัยขึ้น บังลังก์ที่เก่าแก่ที่สุดคือบังลังก์จีนได้ถูกแทนที่โดยสาธารณรัฐ ในประเทศไทยนั้นพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยทรงมีพระปรีชาสามารถและทรงเฉลียวฉลาดพอที่จะรู้ว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเร่งพัฒนาประเทศให้นำสมัยอย่างรวดเร็ว เพราะทรงเห็นว่าเป็นวิธีเดียวที่จะรักษาอิสรภาพทางการเมือง และราชบัลลังก์ไว้ได้ ด้วยพระปรีชาญาณของกษัตริย์ประเทศไทยก็สามารถเอาตัวรอดจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส และอังกฤษ ที่ครอบครองดินแดนรอบด้าน แต่การพัฒนาประเทศของพระมหากษัตริย์ก่อให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงที่สร้างความไม่พอใจให้กับคนบางกลุ่ม

กลุ่มแรกที่ไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลงคือทหารผู้น้อย และนักเรียนโรงเรียนนายร้อยทหาร เด็กหนุ่มนักอุดมการณ์เหล่านี้ไม่พอใจที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งกองเสือป่า ซึ่งประกอบด้วยขุนนางและเชื้อพระวงศ์วัยหนุ่ม ทหารผู้น้อยรู้สึกว่าเป็นการดูถูกความสามารถของตน ที่ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดี ทหารหนุ่มเหล่านี้เห็นตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่น ที่พัฒนากองทัพอย่างแข็งแกร่งจนสามารถพิชิตรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๙๐๕ และกองทัพจีนที่ประกอบด้วยทหารหนุ่มที่เปลี่ยนการปกครองของประเทศจนเป็นสาธารณรัฐในปี ค.ศ. ๑๙๑๑ จึงมีความคิดที่จะทำตามดั่งนั้นปลายปี ค.ศ.๑๙๑๑ ทหารหนุ่มไทยประมาณ ๑๐๐ คนได้ประชุมลับเพื่อหาทางเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีต่อมา แต่แผนการนี้ถูกเปิดเผยเพราะมีการทรยศหักหลังกัน ทหารหนุ่มเหล่านี้จึงถูกจับและถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิต กบฏกลุ่มนี้เรียกกันว่า

“กบฏ ร.ศ. ๑๓๐”² แต่ถึงแม้ว่ากบฏคณะนี้จะล้มเหลว ความพยายามของทหารหนุ่มก็เป็นแรงดลใจให้กับนักปฏิวัติรุ่นต่อมา

พระมหากษัตริย์ไทยเป็นผู้สร้างผู้เชี่ยวชาญที่จะช่วยพัฒนาประเทศ โดยการส่งนักเรียนที่ฉลาด ลูกขุนนาง พระราชวงศ์ไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ทั้งขุนนางและสามัญชนเห็นพ้องต้องกันว่า อารยธรรมและวิชาการของชาวตะวันตกก้าวไปไกลเกินกว่าชนบทรธรรมนิยมประเพณีในยุคสมัยนั้น ทำให้ประเทศไทยที่ดูล้าหลังไปมาก เห็นได้จากประเทศแถบเอเชียที่ยังยึดประเพณีโบราณ จนต้องพ่ายแพ้แก่อำนาจกองทัพอันนำสมัย และระบอบเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าของมหาอำนาจตะวันตก ในขณะที่เดียวกันก็เห็นว่าความคิดของชาวตะวันตกในเรื่องการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และความเสมอภาคของประชาชนดูน่าที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานได้ดีกว่าชนบทรธรรมนิยมประเพณีโบราณ ที่แบ่งคนเป็นชนชั้นสูงและต่ำ ทั้งที่คนแต่ละคนมีความสามารถและการศึกษาเท่าเทียมกัน ดังที่ประยูร ภมรมนตรี คนหนึ่งในจำนวนผู้ริเริ่มก่อการปฏิวัติในปี ค.ศ. ๑๙๓๒ กล่าวไว้ว่า ระบอบประชาธิปไตยนั้น “มีความเสมอภาคในหมู่ประชาชนโดยปราศจากการแบ่งชั้น วรรณะ การแยกแยะชนชั้น และการใช้คำพูดซึ่งเป็นที่น่าขมขื่นในแผ่นดินของเราเอง”³ เมื่อนักศึกษาเหล่านี้กลับประเทศ และเข้ารับราชการก็ยิ่งแสดงความคิดที่ก้าวหน้า และวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากขึ้น บทความในหนังสือพิมพ์หลายฉบับก็เริ่มแสดงความคิดเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราช นักหนังสือพิมพ์บางคน เช่น เทียนวรรณ ถูกสั่งจำคุก

ในปี ค.ศ. ๑๙๒๕ นักเรียนไทยที่ได้รับทุนในฝรั่งเศสกลุ่มหนึ่งได้ประชุมกันเพื่อหาทางพัฒนาประเทศให้น่าสมัยขึ้น ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ต้องล้มเลิกระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชให้ได้ และเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตก ผู้นำนักเรียนไทยกลุ่มนี้คือนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งนักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงซึ่งกำลังศึกษากฎหมายที่ปารีส กับนายทหารหนุ่มที่สนับสนุนความคิดนี้คือ นายแปลก พิบูลย์สงคราม ซึ่งทั้งสองมีบทบาทในการเมืองไทย ทั้งทางปฏิบัติและทางความคิดเป็นเวลามากกว่าสามสิบปีต่อมา นายปรีดีได้เป็นผู้นำของการเคลื่อนไหวของผู้มีความคิดก้าวหน้าที่พยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบอบไทยอย่างถอนรากถอนโคน นายแปลก พิบูลย์สงคราม พยายามปรับปรุงรูปแบบและค่านิยมทางการเมืองแบบเก่าให้เป็นแบบเผด็จการแบบพ่อลูก ที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นพื้นฐาน และเมื่อดูจากประวัติศาสตร์

การปกครองไทย ก็จะได้เห็นว่าจอมพลแปลกประสบความสำเร็จในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงค่านิยมของประชาชนไทยมากกว่านายปรีดี

ประมาณปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เด็กหนุ่มทั้งสองร่วมมือกันที่จะล้มเลิกระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราช และได้จัดตั้งคณะราษฎรขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๒๗ เมื่อทั้งสองเดินทางกลับสู่ประเทศไทย ก็ได้ดำเนินตามแผนการที่วางไว้ในฝรั่งเศส นายปรีดีได้เข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรม และขณะเดียวกันก็เป็นอาจารย์สอนกฎหมาย ได้พยายามรวบรวมความคิดของนักเรียน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความคิดก้าวหน้า ส่วนนายแปลก เป็นผู้ริเริ่มการทหาร และรวบรวมทหาร ที่ต้องการร่วมในการปฏิวัติ ซึ่งต่อมาก็เป็นนายทหารชั้นสูง

สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ทำให้ทหารรุ่นหนุ่มเห็นความสำคัญของการพัฒนาทางเทคโนโลยี และเห็นว่ากองทัพที่นำโดยกษัตริย์ตามโลกไม่ทัน ทหารที่เป็นนายพลสูงสุดมาจากพระราชวงศ์และนายพลที่รองลงมา ๖ คนจาก ๓๐ คนก็เป็นพระราชวงศ์ การที่พระมหากษัตริย์พยายามครอบครองอำนาจทางทหารสร้างความไม่พอใจให้กับทหารอาชีพยิ่งนัก

พระยาทรงสุรเดช ผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติของคณะราษฎร ให้เหตุผลในการปฏิวัติว่ามีเพียงสองอย่างคือ

๑. พระมหากษัตริย์ไม่สามารถใช้อำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ

๒. ข้าราชการชั้นสูงเกือบทั้งหมดทำงานเพียงเพื่อให้เป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์เท่านั้น⁴

พระยาทรงสุรเดชได้เขียนบทความแสดงความไม่พอใจที่บรรดาเชื้อพระวงศ์มีอำนาจมากเกินไป ในขณะที่ประเทศอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคงนัก “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้ทรงแสดงให้เห็นว่ามีพระปรีชาสามารถในการแก้สถานการณ์ของประเทศให้ดีขึ้น พระองค์ทรงมุ่งแต่ปรับปรุงสถานภาพของเจ้านายต่างๆ ที่เสื่อมลงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ดีขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดจากการแต่งตั้งพระราชวงศ์ให้มีตำแหน่งสูงๆ มากขึ้นเรื่อยๆจนตำแหน่งสำคัญๆ ทั้งหมดอยู่ในมือ ของบรรดาเจ้านายและพระราชวงศ์ทั้งสิ้น.....ประชาชนชาวไทยเกรงกลัวบรรดาเจ้านาย และพระราชวงศ์เหมือนหนูกกลัวแมว⁵

พระยาทรงสุรเดชประกาศว่า “เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบที่ให้ประชาชนเรียนรู้วิธีการปกครองตนเอง”⁶ แต่พระยาทรงฯ เป็นชนชั้นผู้นำ และเป็นขุนนาง ก็เลยทำให้เกิดความสงสัยว่ามีความตั้งใจที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างกว้างขวาง ทุกชนชั้นหรือเพียงแค่ระดับคนธรรมดา ซึ่งดูเหมือนว่าพระยาทรงฯ และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ร่วมปฏิวัติ จะคำนึงถึงแต่การเปลี่ยนมือการใช้อำนาจจากผู้นำตามประเพณี ไปเป็นผู้นำกลุ่มใหม่ที่มีความสามารถ โดยอ้างว่าเพื่อให้เหมาะกับความสัมพันธ์ซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม นายปรีดีและกลุ่มพลเรือนที่ร่วมในการปฏิวัติได้วางแผนการที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงที่กว้างขวางกว่าพระยาทรงฯ มากนัก ในขณะที่อยู่ประเทศฝรั่งเศส ปรีดีมีความคุ้นเคยกับข้อเขียนของมาร์กซ์และเอนเกลส์เป็นอย่างดี เขาได้มีโอกาสร่วมประชุมและถกเถียงเกี่ยวกับความคิดใหม่ๆ ที่ทำให้รัสเซียชนะระบบเก่า เขาจึงไม่ต้องการเพียงเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในระดับสูงเท่านั้น แต่ต้องการปฏิรูปสังคมทั้งสังคม โดยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ที่น่าสังเกตคือในการประชุมเพื่อวางแผนการการปฏิวัติ ค.ศ. ๑๙๓๒ (๒๔๗๕) มิได้มีการกล่าวถึงเรื่องนี้ สมาชิกที่ร่วมในการปฏิวัติต่างก็กลัวว่าการปฏิวัติจะไม่เป็นผลสำเร็จและมุ่งสนใจแต่การปฏิวัติ โดยมีได้คำนึงถึงความยากลำบากที่จะเกิดขึ้นในการจัดรูปแบบระบอบการปกครอง หรือการจัดระบบสังคมที่จะเกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติประสบผลสำเร็จ สมาชิกทุกคนต่างก็เห็นว่า หลังจากการปฏิวัติประสบผลสำเร็จแล้ว ทุกคนจะเห็นด้วยกับระบบการปกครองประชาธิปไตยที่จะเกิดขึ้นในไทยหลังการปฏิวัติ โดยไม่ได้วางแผนอย่างละเอียด สรุปแล้วการปฏิวัติเกิดขึ้น โดยมีได้มีการตกลงอย่างชัดเจนเกี่ยวกับจุดหมายปลายทางของประเทศ

ก่อนเข้าตุรุษของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๑๙๓๒ ได้มีการปฏิบัติตามแผนปฏิวัติที่วางไว้อย่างดี คนกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบด้วยข้าราชการทหาร พลเรือนชั้นสูง ซึ่งเรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ได้เข้ายึดหน่วยที่ควบคุมการปฏิบัติการของกองกำลังทหารที่สำคัญ ในกรุงเทพฯ มีการควบคุมตัวพระราชวงศ์ ๔๐ คนเพื่อป้องกันการปฏิวัติซ้อนที่อาจเกิดขึ้นในต่างจังหวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับที่วังปารวณ ทรงทราบเรื่องจากจดหมายที่คณะราษฎรถวาย ขณะทรงกอล์ฟที่หัวหิน⁷

คำประกาศของคณะราษฎรก่อนช่วงจะคลุ้มเคลือและแสดงถึงความคิดที่เพื้อฝัน
ที่ให้สัญญากับประชาชนว่าจะนำเสรีภาพและอิสรภาพมาสู่ประเทศ แต่ในทางปฏิบัติคือ
การพยายามแย่งอำนาจมาจากพระมหากษัตริย์ คำประกาศที่นายปรีดีมีส่วนในการร่างที่
น่าสนใจคือ การให้คำมั่นสัญญาต่อประชาชนว่าจะดูแลทุกข์สุขของประชาชน โดยการหา
งานให้ทุกคนทำ และจะร่างแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อป้องกันมิให้เกิดการ
อดตาย⁸ ซึ่งฝ่ายทหารที่ร่วมในคณะราษฎรเห็นว่า เป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น
แต่สำหรับนายปรีดีแล้ว มิใช่เป็นเพียงคำโฆษณา

ขณะนั้นนายปรีดีมีอายุเพียง ๓๒ ปี เป็นพลเรือนที่มีอำนาจมากที่สุดในประวัติ
ศาสตร์ไทย และเป็นนักคิดก้าวหน้าคนแรกที่สามารถนำความคิดมาปฏิบัติได้มากกว่าคนอื่น
อื่นๆ

ปรีดีและเค้าโครงเศรษฐกิจ

ปรีดีเกิดในปีค.ศ. ๑๙๐๐ ที่จังหวัดอยุธยา มีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่มีอันจะกิน
และมีการศึกษาดี บิดาเป็นเจ้าหน้าที่อนามัยที่มีความคิดที่ทันสมัย มียายอบรมเลี้ยงดู
ที่เป็นคนหัวโบราณ ปรีดีจึงได้สัมผัสกับความขัดแย้งระหว่างความคิดใหม่และความคิด
เก่าตั้งแต่เล็ก ยายป็นคนที่เคร่งศาสนา จึงปลูกฝังปรีดีให้เห็นความสำคัญของศาสนา
ที่โรงเรียน ปรีดีได้ซบถราบถึงแนวความคิดสมัยใหม่ จากครูที่มาจากชนชั้นกลางที่เริ่ม
สงสัยและถามเกี่ยวกับอำนาจอันชอบธรรมของพระมหากษัตริย์ ปรีดีเป็นหนึ่งใน
สามัญชนกลุ่มแรกๆ ที่สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อที่กรุงปารีสได้ ความคิดก้าว
หน้าของปรีดี ได้รับอิทธิพลจากความคิดของนักคิดตะวันตกมากขึ้น เมื่อได้ศึกษาในสาขา
กฎหมาย และเศรษฐศาสตร์ ในขณะที่เรียนที่กรุงปารีสปรีดีได้มีปัญหากับท่านเอกอัคร
ราชทูต และเป็นผู้นำนักศึกษาในยุโรปที่มีความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยว ที่จะกลับมาพัฒนา
ประเทศให้น่าสมัย

ปรีดีแตกต่างจากสมาชิกคณะราษฎรที่เป็นผู้เดียวที่ได้ศึกษาเศรษฐศาสตร์อย่าง
ลึกซึ้ง และเป็นผู้เดียวที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจต่อการ
ดำรงชีวิตของคนในแต่ละวัน ถึงแม้ว่าปรีดีจะไม่มีประสบการณ์ในการทำธุรกิจ แต่ก็มีความ
ต้องการที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจใหม่ให้ประเทศที่ ระบบการเมืองง่าย ๆ ไม่สามารถ
ทำได้ เมื่อการปฏิวัติประสบผลสำเร็จ ปรีดีอยู่ในฐานะที่สามารถนำความคิดของตนมาใช้

ได้ทันที หลังจากการประกาศคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ปรีดีได้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจขึ้นมาฉบับหนึ่งตามคำทาบทามของคณะราษฎร โดยเขาหวังว่าคณะราษฎรจะใช้เป็นแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก แต่เค้าโครงเศรษฐกิจของปรีดีทำให้คณะราษฎรแตกแยกกัน และเป็นต้นตอของการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนทั้งในระดับผู้ปกครอง และระดับประชาชน

ปรีดีเขียน "เค้าโครงเศรษฐกิจ" หลังจากชัยชนะในการปฏิวัติ และเขียนเพื่อความฝันอันยิ่งใหญ่ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็ว เค้าโครงเศรษฐกิจจึงสะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่บริสุทธิ์และมีได้อยู่บนรากฐานของความเป็นจริง หลายปีต่อมา ปรีดีบอก ลอร์ด หลุยส์ เม้าท์แบตตัน ว่าจุดประสงค์ของโครงร่างเศรษฐกิจคือ "เพื่อวางแนวทางให้สังคมไทยและเพื่อเริ่มกำจัดการเอาเปรียบประชาชนที่มีมาเป็นเวลานาน"⁹

เค้าโครงหรือโครงร่างเศรษฐกิจกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างละเอียดทางด้านเศรษฐกิจที่จำเพาะเจาะจง จึงมิได้มีลักษณะเพียงแนวทางกว้างๆ ปรีดีเสนอให้รัฐบาลเข้าทำการควบคุมเศรษฐกิจทั้งระบบ และเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในทุกๆ ส่วน หน่วยเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานคือสมาคมสหกรณ์ที่บริหารโดยรัฐบาล จากประสบการณ์ในเยาว์วัยที่เห็นความไม่แน่นอนของการดำรงชีวิตของชาวนาทำให้ปรีดีต้องการแก้ปัญหานี้โดยเสนอให้รัฐบาลประกันสวัสดิภาพสังคมให้แก่สมาชิกทุกคนในรัฐ "การประกันสังคม ดังกล่าว" ปรีดีเขียน "ดีกว่าการสะสมความร่ำรวย"¹⁰ รัฐบาลควรแจกจ่ายเงินให้ประชาชน เพื่อซื้อหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เงินใช้ในรูปของบัตรเครดิต เหมือนในสังคมสหกรณ์ของโรเบิร์ต โอเวน นักสังคมนิยมเพื่อฝัน เงิน มิได้ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการลงทุน หรือเพื่อสะสมความร่ำรวย

เงินที่จะนำมาให้ประชาชนได้นั้นหามาโดยให้ที่รัฐควบคุมระบบเศรษฐกิจของประเทศ คือรัฐต้องควบคุมปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจสามอย่างคือ ที่ดิน แรงงาน และ เงินทุน¹¹

ปรีดีเสนอให้รัฐบาลซื้อที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ทั่วประเทศ เพราะประชาชนประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์มิได้เป็นเจ้าของที่ดิน จึงมิได้พัฒนาที่ดินให้ใช้ประโยชน์สูงสุด¹² รัฐบาลจะพัฒนาที่ดินให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดเพราะรายได้ของรัฐขึ้นกับผลิตผลจากที่ดิน แต่ปัญหา

คือรัฐจะหาเงินมาจากไหนที่จะซื้อที่ดินจากประชาชน ทางออกที่ปรกติเสนอคือให้รัฐออกพันธบัตรรัฐบาลให้มีค่าเท่ากับราคาที่ดินที่ซื้อ¹³

ปรกติเขียนว่า แรงงานที่มีในประเทศก็ใช้อย่างสิ้นเปลือง ทำให้ประเทศสูญเสียแรงงานโดยเปล่าประโยชน์ เพราะชาวนาส่วนใหญ่ใช้เวลาเพียง ๖ เดือนทำนา ส่วนอีก ๖ เดือนก็ไม่ทำอะไรเลย แรงงานสูญเสียไปเกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ไม่เหมาะสมด้วย นั่นคือระบบเศรษฐกิจที่ให้คนแยกกันทำงาน ทำให้ใช้เครื่องมือไม่เต็มที่¹⁴ ปรกติเสนอแนะให้รัฐบาลใช้ระบบสหกรณ์ในการทำนาเพื่อให้ชาวนาร่วมมือกันทำนา และให้รัฐบาลซื้อเครื่องจักรเพื่อให้ชาวนาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลควรควบคุมแรงงานทั้งประเทศ โดยให้ทุกคนเป็นข้าราชการ ยกเว้นผู้ที่มีอาชีพอิสระ เช่น หมอ ทนาย นักเขียน และครู¹⁵ ปรกติเขียนว่า

“การที่ราษฎรส่วนมากได้สมัครเป็นข้าราชการเช่นนี้ ผลร้ายไม่มีอย่างใด รัฐบาลกลับได้ผลดี คือ แรงงานของราษฎรจะได้ใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอด เช่นในปีหนึ่งเมื่อหักวันเวลาซึ่งต้องหยุดพักผ่อนแล้ว ราษฎรจะได้ทำงานตลอดไป ข้อที่เราวิตกว่าชาวนามีเวลารว่างอีกหกเดือนนั้น ย่อมจะไม่ต้องวิตกอีกต่อไป รัฐบาลคงใช้เวลาอีกหกเดือนนั้นไว้เป็นประโยชน์ เช่นเมื่อว่างจากทำนา ก็อาจทำไร่อย่างอื่น หรือทำถนนหนทางสุดแต่แผนการเศรษฐกิจแห่งชาติกำหนดไว้”¹⁶

ปรกติมีความเห็นว่า ทุกคนต้องการเป็นข้าราชการ เพราะในสมัยนั้นอาชีพข้าราชการเป็นที่ต้องการของคนส่วนใหญ่ แต่ตำแหน่งมีน้อย จึงมีการแข่งขันกันสูง

ในเรื่องเกี่ยวกับเงินทุน ปรกติไม่เห็นด้วยกับวิธีการของระบบคอมมิวนิสต์ ที่หาทุนโดยการยึดทรัพย์ของประชาชน¹⁷ รัฐบาลสามารถหาเงินทุนโดยการดำเนินธุรกิจเอง โดยเฉพาะการตั้งธนาคาร การค้าและการอุตสาหกรรม ธุรกิจดังกล่าว รวมทั้งการควบคุม แรงงานของรัฐบาล จะเป็นปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลมีเงินทุนมาใช้ในการบริหารทางเศรษฐกิจ

วิธีการที่ปรกติเสนอในเค้าโครงเศรษฐกิจนั้น เมื่อพิจารณาแล้วก็อาจจะเห็นว่าเป็นวิธีที่ก้าวหน้า แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วก็มีลักษณะของการอนุรักษ์ปนอยู่ด้วย กล่าวคือความคิดที่ให้รัฐบาลควบคุมแรงงานซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของโครงร่างนั้น ก็เป็นหัวใจสำคัญของระบบศักดินา ในระบบศักดินา ไพร่หรือประชากรทุกคนต้องถูกเกณฑ์มาทำงานให้

พระมหากษัตริย์ ประมาณปีละ ๖ เดือนคือหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว และประชาชนต้องลง
ทะเบียน รายงานตัวต่อขุนนางที่ตนสังกัด เพื่อความสะดวกในการเรียกมาทำงาน หรือ
การเกณฑ์มาเป็นทหารยามสงคราม ระบบการเกณฑ์นี้ก็เป็น การควบคุมแรงงาน ที่ไม่ต่าง
กับการให้ทุกคนเป็นข้าราชการนัก

การที่รัฐบาลเป็นผู้วางแผนการทำงาน หาทุน และการค้า รัฐบาลก็จะมีพลังการ
ผลิตมากพอ สำหรับการค้าระหว่างประเทศนั้น สามารถทำให้สมดุลย์ โดยการควบคุม
สินค้าขาเข้าและปรับปรุงสินค้าในประเทศให้ดีขึ้นเพื่อให้คนซื้อมากขึ้น

ปรีดีมีความเห็นว่า การที่จะให้รัฐบาลควบคุมเศรษฐกิจเสียเอง อาจทำให้เกิด
ความเข้าใจผิดว่า รัฐบาลจะเข้ามาบีบบังคับวิถีทางดำรงชีวิตของประชาชนด้วย เพราะ
เมื่อทุกอย่างเป็นของรัฐบาล ประชาชนอาจไม่ต้องการทำงาน ปรีดีให้เหตุผลว่า ระบบ
เศรษฐกิจที่เขาเสนอ จะไม่ทำให้ทุกคนมีสภาพเหมือนสัตว์ แต่มีเป้าหมายให้ทุกคนมี
ความเป็นอยู่ดีขึ้น เขากล่าวว่า

“ความจริงเท่าที่กล่าวแล้ว ข้าพเจ้าได้ถือว่าราษฎรเป็นข้าราชการมีฐานะเหมือน
ข้าราชการ ทุกวันนี้ที่ทำงานแล้วได้เงินเดือน และเมื่อเจ็บป่วยชราได้เบี้ยบำนาญ ข้าพเจ้า
ได้ระวังมิให้มนุษย์มีสภาพเช่นสัตว์ ข้าพเจ้าประสงค์ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้นปราศจาก
การประทุษร้ายต่อกันอันเนื่องจากเหตุเศรษฐกิจ ข้าพเจ้ายังเคารพต่อครอบครัวของผู้นั้น
ผู้หญิงไม่ใช่ของกลาง ความเกี่ยวพันในระหว่างผู้บุพการีเช่นปู่ ย่า ตา ยาย บิดามารดา
กับผู้สืบสันดาน เช่นบุตรหลานยังคงมีตามกฎหมายลักษณะผิวเมียไม่ ยกเลิก ราษฎรคง
มีมานะที่จะส่งเสริมความเจริญ เหมือนดังข้าราชการในทุกวันนี้”¹⁸

ความคิดของปรีดีที่ไม่นิยมการแข่งขันแบบระบบทุนนิยมและความหวังที่จะให้
สังคมนิยมเปิดโอกาสให้คนมี “ความเป็นมนุษย์มากขึ้น” เป็นความคิดที่สะท้อนมาจาก
ความคิดของมาร์กซ์สมัยที่ยังหนุ่ม ปรีดีมีเป้าหมายเช่นเดียวกับมาร์กซ์ โดยเฉพาะ
เป้าหมายในการพัฒนาให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ปรีดียึดความคิดสังคมนิยมแบบ
ยูโทเปียมาใช้ ในการสร้างระบบสหกรณ์

ปรีดีเสนอทฤษฎีของตนโดยหวังว่าหากการปฏิวัติประสบความสำเร็จก็เป็นโอกาส
ที่จะนำทฤษฎีเศรษฐกิจมาใช้กับประเทศ แต่ทฤษฎีของปรีดีซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของความ

คิดสังคมนิยมแบบตะวันตกซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่แปลกใหม่ และก้าวหน้า เกินที่คนไทยและผู้นำรัฐบาลในสมัยนั้นจะยอมรับได้

ถ้าพิจารณาตามความคิดของปรีดีแล้ว การให้รัฐบาลควบคุมแรงงาน ทุนและที่ดิน แทนพระมหากษัตริย์เป็นการลดบทบาทของกษัตริย์ลงอย่างมาก การให้ชาวนาผลิตข้าว โดยแบ่งเป็นหน่วยสหกรณ์เล็กๆก็เหมือนกับการแบ่งที่ดินออกเป็นหน่วยย่อยคล้ายๆ กับหมู่บ้าน ก่อนที่จะมีการกสิกรรมเพื่อการค้า

แผนเศรษฐกิจของปรีดีเป็นการปฏิวัติต่อต้านระบบการผลิตแบบทุนนิยม ที่ขยายกว้างออกไปทุกทีมากกว่าการต่อต้านระบบศักดินา แผนการนี้มีลักษณะก้าวหน้า ในแง่ที่ส่งเสริมระบบสังคมนิยม และมีลักษณะเป็นปฏิกริยาต่อต้านการใช้แรงงานอย่างอิสระ จึงเน้นการควบคุมแรงงานแบบระบบศักดินา ปรีดีเกรงว่าระบบทุนนิยม จะทำให้ประเทศไทยถูกเอาเปรียบ เพราะอดัม สมิท ผู้เสนอทฤษฎีเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ เสนอให้ประเทศกสิกรรมทำแต่การเกษตร ไม่ควรยุ่งกับการอุตสาหกรรม แต่ปรีดีเห็นว่า ประเทศทั่วโลก จะเห็นแก่ประโยชน์ของตนมากเกินไป ก็จะทำให้เกิดความอยุติธรรมทางการค้า ซึ่งทำให้ประเทศกสิกรรมเป็นฝ่ายเสียเปรียบ¹⁹

ปรีดีเขียนว่าบทบาทของรัฐบาลคือเป็นทั้งผู้นำทางและผู้ป้องกันประชาชนไม่ให้แข่งขันเอง และเมื่อมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เศรษฐกิจที่มีรัฐบาลเป็นผู้จัดการจะเป็นการ “ป้องกันมิให้เกิดปัญหาที่เกิดจากการขัดแย้งของผลประโยชน์ ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง”²⁰ เขาชี้แจงว่า

“.....ผู้ที่เคยไปศึกษาวิชาในยุโรปไม่รู้บ้างหรือว่า การที่กรรมกรกับนายจ้างได้เกิดวิวาทบาดหมางกัน ถึงกับบางคราวนายจ้างต้องปิดโรงงาน (Lockout) บางคราวกรรมกรพากันหยุดงาน(Strike) อันได้เถียงกันด้วยเรื่องค่าจ้างบ้างเรื่องเวลาทำงานบ้าง เรื่องการพักผ่อนบ้าง การประกันภัยของกรรมกรบ้าง เหล่านี้มิใช่เป็นเพราะเหตุที่เอกชน เป็นเจ้าของโรงงาน ดอกหรือ.....แต่ถ้าการประกอบเศรษฐกิจทั้งหลาย รัฐบาลได้เป็นเจ้าของเสียเอง แล้วราษฎรทั้งหลายไม่ว่าเป็นกรรมกรหรือข้าราชการประเภทใด เมื่อได้ทำงานตามกำลัง และความสามารถเหมือนกับกรรมกร และข้าราชการประเภทอื่นแล้ว ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกันเป็นการเสมอภาคตามกำลัง และความสามารถรัฐบาลเป็นผู้แทนของราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของการเศรษฐกิจทั้งปวงนั้น เมื่อผลแห่งการ

เศรษฐกิจมีมาก ราษฎรผู้เป็นกัรรมกรและข้าราชการ ก็ได้เงินเดือนมากขึ้นตามส่วน รัฐบาลจะไปเจียดกันเอาไว้เพื่อผลประโยชน์ของใครก็ไม่มีเลย”²¹

ในขณะที่มาร์กซ์เสนอให้ชนชั้นกรรมาชีพเป็นผู้ปกครอง ปรีดีจัดชนชั้นชาวนาและ ชุนนางให้เป็นข้าราชการพวกเดียวกัน มีความเสมอภาคกัน ปรีดีเห็นด้วยกับมาร์กซ์ที่ให้ ความสำคัญทางเศรษฐกิจมากกว่าการเมือง “แผนการทางการเมืองต้องตามแผนการ เศรษฐกิจแห่งชาติ”²² ปรีดีวางโครงการทางเศรษฐกิจไว้โดยมิได้คำนึงถึงโครงร่างทางการเมืองนัก จากส่วนสุดท้ายของโครงร่างทางเศรษฐกิจ ปรีดีเสนอให้รัฐบาลเป็นผู้วางแผน เศรษฐกิจโดยวิธีการดังนี้

๑. จำต้องคำนวณและสืบสวนว่า ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิตตามความต้องการของ ราษฎรนั้นมีอะไรบ้าง และจะต้องมีจำนวนเท่าใด จึงจะพอเพียงแก่ความสุขสมบูรณ์ ของ ราษฎรตามควรแก่ความเจริญ ไม่ใช่คำนวณอย่างแค้นแค้น.....

๒. เมื่อคำนวณและสืบสวนดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะต้องคำนวณ และสืบสวน ต่อไปว่าสิ่งเหล่านั้นถ้าจะสร้างขึ้นจะต้องอาศัยที่ดิน แรงงาน เงินทุนเป็นจำนวนเท่าใด.....

๓. เมื่อทราบจากการคำนวณดังกล่าวข้างต้นแล้วก็ต้องคำนวณและสืบสวน ถึงที่ดิน แรงงาน เงินทุนของรัฐบาลที่มีอยู่ในเวลานี้ เพื่อทราบกำลังแห่งการที่จะ ประกอบเศรษฐกิจ²³

การวางแผนของปรีดีขึ้นอยู่กับ การคำนวณเป็นหลัก ซึ่งในสมัยนั้นเป็นไปได้ยาก มาก เพราะรัฐบาลไม่ได้รวบรวมตัวเลข สถิติ ไว้เป็นหลักฐานเลย การคำนวณปัจจัยการ ดำรงชีวิตก็เป็นไปได้ยาก ที่น่าสังเกตคือการคำนวณปัจจัยในการดำรงชีวิตนั้น รัฐบาล เป็นผู้คำนวณให้ประชาชนและมิได้เป็นไป “ตามความจำเป็นของแต่ละคน” ดังที่ทฤษฎี มาร์กซิสม์ ระบุไว้ในแง่นี้ ปรีดีมิได้ตามมาร์กซ์ในเรื่องความเสมอภาค ปรีดีต้องการให้มี ความเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย ไม่ใช่เสมอภาคในการที่ คนหนึ่งมีเงิน ๑๐๐ บาท จะต้องริบมาแบ่งให้เท่าๆ กันในระหว่าง ๑๐๐ คนๆละ ๑ บาท ตามที่นัก ปราชญ์ใน ประเทศสยามท่านอ้างว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์เขาแบ่งกันเช่นนั้น”²⁴

อย่างไรก็ตามโครงร่างทางเศรษฐกิจของปรีดีก็มิได้มีลักษณะที่เน้นเศรษฐกิจแต่ เพียงอย่างเดียว ปรีดีและนักคิดหัวก้าวหน้ารุ่นต่อมาได้นำแนวความคิดทางพุทธศาสนา มาผสมกับ ยูโทเปีย เห็นได้จากเป้าหมายของการที่รัฐบาลจัดการทางเศรษฐกิจนั้น คือ

ความสุขตามความหมายของพุทธศาสนา ดังที่ปริตีสรูปในตอนท้ายของเค้าโครงเศรษฐกิจ-
- ก็จำว่า

“...การที่รัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้.....สิ่งที่ราษฎรทุกคนพึงปรารถนา คือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ศรีอริยะก็จะพึงบังเกิดแก่ราษฎรโดยถ้วนหน้า โฉนเล่าพวกเราที่พร้อมใจกันไขประตูเปิดช่องทางให้แก่ราษฎรแล้ว จะรีๆ รอๆ ไม่นำราษฎรต่อไปให้ถึงตันกัลพฤษซึ่งราษฎรจะได้เก็บผลเอาจากต้นไม้นั้น คือผลแห่งความสุขความเจริญดังที่ได้มีพุทธทำนายกล่าวไว้ ในเรื่องศาสนาของพระศรีอารีย์”²⁵

ลักษณะความคิดก้าวหน้าที่ผสมความเชื่อทางศาสนาพุทธกับทฤษฎีสังคมนิยมเข้าด้วยกันเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดตั้งแต่อดีต เช่น พระยาสุรียานุวัตติและเทียนวรรณ นักคิดหัวก้าวหน้าในสมัยรัชกาลที่หก ได้ผสมผสานความคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน ปริตีได้ดำเนินรอยตามนักคิดก้าวหน้าทั้งสองในการชักจูงให้คณะราษฎรทำตามแผนการเศรษฐกิจของตน โดยอ้างว่าแผนการของตนนั้นสามารถนำประชาชนให้ไปสู่ยุคพระศรีอารีย์ อันเป็นยุคที่พุทธศาสนิกชนปรารถนา

.....ผู้ถือศาสนาทุกคนในการทำบุญ ปรารถนาจะประสบศาสนาพระศรีอารีย์ แม้ในการสาบานในโรงศาลก็ดี ในการพิธีใดๆก็ดี ก็อ้างกันแต่ว่าเมื่อข้อสัตย์หรือให้การไปตามจริงแล้วก็ให้ประสบพบศาสนาพระศรีอารีย์ ก็เมื่อบัดนี้เราจะดำเนินวิถีไปสู่อาริยะสมัยแต่ก็ยังมีบุคคลที่จะถอยหลังเข้าคลอง ซึ่งถอยหนักๆเข้า ก็จะกลับไปสู่สมัยก่อนพุทธกาล คือเมื่อ ๒๔๗๕ ปีที่ล่วงมาแล้ว²⁶

ถึงแม้ว่าเค้าโครงเศรษฐกิจของปริตีจะอ้างว่ามีจุดมุ่งหมายทางพุทธศาสนาแต่ก็ได้รับการต่อต้านจากคนสองกลุ่ม คือพวกนิยมระบอบกษัตริย์และกลุ่มทหารอนุรักษ์นิยม การไม่เห็นด้วยแสดงออกมาสองระดับคือ โดยการซุบซิบวิจารณ์ให้คนเกิดความกลัวว่าเป็นแผนการคอมมิวนิสต์ และโดยการตั้งคณะกรรมการวิจารณ์โครงร่างทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ การซุบซิบโจมตีทำให้ปริตีไม่ได้รับความเชื่อถือจากคนธรรมดาที่เขา

ต้องการช่วยเหลือ ฝ่ายต่อต้านโจมตีว่าแผนการของปรีดีทำลายระบอบครอบครัว ผู้หญิงจะกลายเป็นของกลางและจะมีการล้มเลิกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งก่อให้เกิดความหวั่นเกรงในหมู่ประชาชนที่ไม่ได้รับการศึกษามากนัก

ในเดือนมีนาคม ปีค.ศ. ๑๙๓๓ ผู้นำคณะราษฎรและรัฐบาล²⁷ จัดการประชุมเพื่อพิจารณาโครงร่างเศรษฐกิจของปรีดี ถึงแม้ว่าผู้นำบางคน จะต่อต้านหลักการในโครงร่างอย่างเต็มที่ แต่ก็มิได้แสดงการต่อต้านอย่างเปิดเผยเพียงอ้างว่า แผนการดังกล่าวไม่สามารถนำมาปฏิบัติในประเทศไทยได้ ไม่มีใครพูดว่าโครงร่างเป็นแบบของคอมมิวนิสต์ในการเปิดการประชุม ปรีดีออกตัวว่า

“โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรายังทั้งแคปิตลลิสม์ และโซเชี่ยลลิสม์รวมกัน ถ้าหากพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะติเตียนมากกว่า ยังรับรองพวกมึงมีให้มียู่”²⁸

พล. ร. ท. พระยาราชวังสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้เสนอความคิด ที่ไม่เห็นด้วยในโครงร่างเศรษฐกิจว่า “ในปรัสเซียเป็ลข้าพเจ้าไม่คัดค้าน แต่ยังขาดรายละเอียด คือวิธีปฏิบัติ”²⁹ พระยามโนปกรณนิติธาดาอธิบายถึงเหตุผลที่ไม่สามารถทำตามแผนนี้ได้ทั้งหมดเพราะ “ขาดผู้ชำนาญ ขาดประกัน และขาดความนิยมของคนทั่วไป”³⁰ พระยาทรงสุรเดช เห็นว่า “โครงการนี้เป็นโครงการมหึมาซึ่งจะสำเร็จได้ตั้ง ๕๐ หรือ ๑๐๐ ปีเรื่องรวมที่ดินอย่างเดียวยังรัฐบาลจะต้องใช้เงินมากมายอีก ๒๐-๓๐ ปี ก็ซื้อไม่หมดและ การรวมแรงเราก็ยังไม่มีเงินจ่าย”³¹ ส่วนหม่อมเจ้าสกลวรรณ วรารณที่ปรึกษากระทรวงมหาดไทยเห็นว่า แผนการเศรษฐกิจของปรีดี มีลักษณะ “ตามโครงการของผู้เสนอหลัก Surplus Value คนทำที่ดินไม่ได้ค่าของที่ดินเต็มที่”³²

ผู้ที่วิจารณ์โครงร่างเศรษฐกิจอย่างตรงไปตรงมาและละเอียดคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงส่งร่างพระราชวินิจฉัยไปยังรัฐบาลเป็นทางการ และทรงเห็นว่า

.....โครงการนี้นั้น เป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่ส่วนใครจะเอาอย่างใครนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ.....โครงการทั้งสองนี้เหมือนกันหมดเหมือนกันจน รายละเอียด เช่นที่ใช้และรูปวิธีของการกระทำ.....ถ้ารัฐบาลเรารับดำเนิน

การทำทุกอย่างโดยตลอด ก็เปรียบเหมือนรัฐบาลเราช่วยให้สมาคมคอมมิวนิสต์อินเทอร์เนชันแนล ที่มีความประสงค์จะเปลี่ยนโลกให้กลายเป็นคอมมิวนิสต์นั้นดำเนินการไปถึงจุดประสงค์ได้โดยง่าย เพราะการที่เราจะดำเนินการตามนั้นนั้นโดยไม่ต้องสงสัยเลยว่าในที่สุดเราจะกลายเป็น คอมมิวนิสต์ไปอย่างแน่นอน³³

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวิจารณ์โครงร่างที่ละจุดอย่างละเอียด เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีลักษณะที่ไม่เป็นจริงและเป็นคอมมิวนิสต์ พระองค์ไม่เห็นด้วยกับปรีดี ที่ว่าคนไทยจนมากจนต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง พระองค์ทรงอ้างถึงการศึกษาของศาสตราจารย์ซิมเมอร์แมนว่า

“ฐานะของเราที่สูงกว่าบรรดาราชรัฐในประเทศอื่นๆในทวีปเอเชีย(เฉพาะบนพื้นทวีปไม่รวมเกาะต่างๆ) และมีความอดอยากแร้นแค้นทั้งกายและใจน้อยกว่าราษฎรชาวนาในประเทศรัสเซีย”³⁴

“การที่จะคิดประกันความสุขสมบูรณ์ดังนี้นั้นตามความจริงย่อมเป็นของดีแน่” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าทรงเขียนวิจารณ์ “แต่ตามธรรมดาของการประกัน ย่อมจะต้องเสียสละสิ่งใดสิ่งหนึ่งแลกเปลี่ยน....การเสียภาษีวันละเล็กน้อย เท่านั้นละหรือที่จะเป็นค่าแลกเปลี่ยน ข้าพเจ้าอยากจะทำประกันความสุขสมบูรณ์อันนี้ก็ต้องเสียสละเสรีภาพละกรรมัง เพราะตามที่ปรากฏในประเทศรัสเซีย ซึ่งใช้วิธีประกันแบบนี้เหมือนกัน ราษฎรต้องประกันความสุขด้วยเสรีภาพของเขา”³⁵

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลที่จะบังคับให้ชาวนาทำงานตอนที่ว่างอยู่ ๖ เดือน ชาวนาควรมีอิสระเสรีภาพที่จะทำตามใจชอบ และการที่ชาวนาไม่ทำอะไรอีก ๖ เดือนก็ไม่ทำให้ประเทศเดือดร้อน เพราะปัญหาในไทย ก็มีแรงงานมากเกินไป มิได้ขาดแคลนแรงงาน “อย่าลืมนะ เราได้มีวิธีชักชวน หรือสอนให้เขาทำอะไรเลย ถ้าได้มีการชักชวนหรือนำมาแสดงตัวอย่างแล้วบางที่ราษฎรก็คงจะพยายามทำตามเป็นส่วนมาก คงยังไม่จำเป็นแน่ที่รัฐบาลจะเข้าแย่งราษฎรทำงาน และเกณฑ์ให้ราษฎรมาเป็นลูกจ้าง”³⁶

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเตือนว่า การที่รัฐบาลเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจนั้น ต้องทำโดยระมัดระวังและต้องไม่รุกรานเสรีภาพของประชาชน การแก้

ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างโดยให้รัฐบาลเป็นนายจ้างแต่ผู้เดียวก็ไม่ถูกจุด เพราะลูกจ้างต่อต้านการทำงานของรัฐบาลได้เช่นเดียวกันจริงอยู่ที่คนไทยอยากเป็นข้าราชการ แต่คงไม่มีใครอยากเป็นข้าราชการที่ต้องออกไปทำนาแน่ๆ ทุกคนอยากเป็นข้าราชการที่ทำงานเบาๆ ในห้องทำงานเท่านั้น การบังคับให้คนเป็นข้าราชการก็เหมือนเกณฑ์คนมาเป็นทหาร ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ เป็นสิ่งที่คนทนไม่ได้ เพราะ “การบังคับราษฎรรับราชการเป็นทหาร ๒ ปีนั้น ไม่สู้กระไร ไม่ทารุณเกินไปแต่การที่จะให้ราษฎรต้องรับภาระขุดดินและให้อยู่ใต้วินัยทหารตลอดชีวิตแล้วออกจะหนักมือไปสักหน่อย”³⁷

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่แน่ว่าระบบสหกรณ์ของชาวนาจะได้อผลดีเพราะ “การรวมกำลังทำงานนี้ราษฎรก็รวมกันทำอยู่บ้างแล้ว ถ้ารัฐบาลจะชักชวนต่อไปแล้วก็คงได้ผลดีแน่ แต่ต้องไม่บังคับ ถ้าบังคับแล้วจะไม่ได้ผลช่วย”³⁸ การที่ปรีดีเสนอให้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้ในการทำตามแผนการเศรษฐกิจนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาว่าทำให้ต่างประเทศรู้สึกรำคาญและถ้าไทยไม่สามารถชำระหนี้ตามเวลาก็จะทำให้เสียชื่อเสียง ไม่มีใครให้กู้ยืมอีกต่อไป³⁹

ปัญหาในการดำเนินงานตามแผนเศรษฐกิจของปรีดีนั้นมีมากมาย คือการขาดแคลนสถิติต่างๆ ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ และเงินทุน ที่สำคัญที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเน้นคือการรื้อรอนเสรีภาพของประชาชน

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพิจารณาเค้าโครงเศรษฐกิจอย่างตรงๆ และละเอียดดังกล่าว ทำให้กลุ่มผู้นำที่ต่อต้านปรีดีพยายามใช้ความคิดเห็นของพระองค์เป็นเครื่องมือในการโจมตีปรีดี ทำให้ไม่มีผู้ใดกล้าสนับสนุนแผนการเศรษฐกิจต่อไป อย่างไรก็ตาม แผนการเศรษฐกิจของปรีดีเป็นการขานรับการเผยแพร่ของลัทธิทุนนิยมมากกว่าที่จะทำลายระบอบศักดินา โดยมุ่งให้กลุ่มคนที่เพิ่งเกิดขึ้นคือชนชั้นกลางผู้ประกอบอาชีพอิสระที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเป็นผู้ใช้แผนนี้ การที่พระมหากษัตริย์สูญเสียพระราชอำนาจในการปกครองและอำนาจในการบริหาร ทางเศรษฐกิจ ทำให้ปรีดีไม่มีเรือที่จะสร้างรัฐบาลที่มีอำนาจเด็ดขาดแทนพระมหากษัตริย์ แต่กลุ่มทหารที่ต้องการอำนาจนั้นกลับไม่เห็นด้วย ปรีดีเองก็มีทัศนคติเกี่ยวกับประชาชนชาวไทยว่า เหมือนเด็กที่รัฐบาลต้องใช้อำนาจบังคับไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ให้ร่วมมือทางเศรษฐกิจ⁴⁰ ซึ่งทัศนคติก็ไม่แตกต่างจากพ่อขุนรามคำแหงหรือกลุ่มทหาร ที่ต่อมามีอำนาจทางการเมืองและได้

พยายามคุมกำเนิดความคิดก้าวหน้าที่ได้ฟักตัวมาเป็นเวลานาน แต่ที่น่าสนใจคืออีกหลายปีต่อมาข้อเสนอของปรีดีได้นำมาใช้โดยกลุ่มทหารที่ปฏิเสชมาก่อน เช่น การตั้งธนาคารชาติ การตั้งสหกรณ์การเกษตร การที่รัฐบาลควบคุมผูกขาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางอย่าง เช่น การทำป่าไม้ การสาธารณสุขูปโภค การคมนาคมขนส่ง โรงงานยาสูบ หรือแม้แต่การกู้เงินจากต่างประเทศ ซึ่งก็เป็นข้อพิสูจน์ว่าความคิดของปรีดีก้าวหน้าเกินยุค

เชิงอรรถ

1. ดู Chapter 6 Modernization of the Kingdom ใน Rong Syamananda History of Thailand (Bangkok: Thai Wattana Panich Co., 1977), pp. 118-145
2. รายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิวัติค.ศ. 1911 ดู ร้อยโทเหรียญ ศรีจันทร์ ร้อยโท เนตร พูนวิวัฒน์ กบฏร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ ย คำปี, 1976),
3. Thak Chalermtiarana(edited) Thai Politics 1932-1957(Bangkok: Thammasat University Printing Office, 1978) pp. 36-50
4. เฟิงอ้าง
5. เฟิงอ้าง
6. เฟิงอ้าง
7. เฟิงอ้าง, หน้า 9
8. เฟิงอ้าง, หน้า 7
9. สุพจน์ ด้านตระกูล คำโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์ มนุธรรม (กรุงเทพฯ ประจักษ์การพิมพ์, 1974), หน้า 6
10. เฟิงอ้าง, หน้า 44-47
11. เฟิงอ้าง, หน้า 8
12. เฟิงอ้าง, หน้า 117
13. ดู James Ingram, Economic Change in Thailand (California : Stanford University Press, 1955). p.79 ซึ่งบอกเหตุผลว่าทำไมชาวนาไทย จึงไม่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินได้
14. อ้างแล้ว, ด้านตระกูล หน้า 123
15. เฟิงอ้าง, หน้า 33
16. เฟิงอ้าง, หน้า 129-130
17. เฟิงอ้าง, หน้า 131
18. อ้างแล้ว, Chaloehtiarana หน้า 134-135

19. เพิ่งอ้าง, หน้า 138
20. อ้างแล้ว, ด้านตระกูล หน้า 49
21. อ้างแล้ว, Chaloeontiarana หน้า 139
22. อ้างแล้ว , ด้านตระกูล หน้า 83
23. อ้างแล้ว , Chaloeontiarana sohk หน้า 140-143
24. เพิ่งอ้าง, หน้า 147-148
25. เพิ่งอ้าง, หน้า 149
26. เพิ่งอ้าง, หน้า 149-150
27. ดูรายชื่อคณะราษฎรใน เพิ่งอ้าง , หน้า 151
28. เตือน บุญนาค ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพฯ โพลีสามตัน, 1974), หน้า 151
29. อ้างแล้ว, Chaloeontiarana หน้า 166
30. เพิ่งอ้าง, หน้า 180
31. เพิ่งอ้าง, หน้า 176-177
32. เพิ่งอ้าง, หน้า 168
33. อ้างแล้ว, บุญนาค หน้า 361
34. เพิ่งอ้าง
35. เพิ่งอ้าง, หน้า 198
36. เพิ่งอ้าง, หน้า 199-200
37. เพิ่งอ้าง
38. เพิ่งอ้าง
39. เพิ่งอ้าง, หน้า 256
40. อ้างแล้ว, Chalermtiarana หน้า 167

มาร์กซิสไทยและการปราบปราม

การโต้แย้งเค้าโครงเศรษฐกิจของปรีดี พนมยงค์ ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับประชาชน และระดับผู้นำรัฐบาล แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางความคิด ระหว่างกลุ่มนิยมความก้าวหน้า กลุ่มทหารหัวเก่าที่ร่วมในการปฏิวัติ และกลุ่มนิยมระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความอิจฉาริษยาในการก้าวสู่การเมืองของนักการเมืองรุ่นใหม่ที่ยังเยาว์วัย การมีอคติต่อความคิดใหม่ๆ เหล่านี้ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกเป็นฝักเป็นฝ่าย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นด้วยกับกลุ่มทหารในเรื่องร่างแผนการเศรษฐกิจ ปรีดีจึงตกอยู่ในฐานะที่ลำบาก ความคิดของปรีดี ยิ่งเป็นที่น่าสงสัยยิ่งขึ้น เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. ๑๙๓๓¹ ซึ่งให้คำจำกัดความของลัทธิคอมมิวนิสต์ว่า “ระบอบหรือทฤษฎีเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการยกเลิกสิทธิในการมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวบางส่วนหรือทั้งหมด ชุมชนทั้งมวลหรือรัฐเท่านั้น ที่มีความเป็นเจ้าของที่แท้จริง”² และหลักการคอมมิวนิสต์ หมายถึง หลักการใดก็ตามที่สนับสนุนการทำให้ที่ดิน เงินทุน หรือแรงงาน เป็นของรัฐ³ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการต่อต้านโครงร่างทางเศรษฐกิจของปรีดีที่จะให้ทุกคนเป็นข้าราชการซึ่งเป็นการเอาแรงงานมาเป็นของรัฐ

ตาม พ.ร.บ.คอมมิวนิสต์นั้นถ้าทำผิดกฎหมาย จะถูกลงโทษโดยถูกจำคุก ไม่เกิน ๑๐ ปี และจะถูกปรับถ้า “แสดงการสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์หรือหลักการคอมมิวนิสต์ใดๆ ไม่ว่าจะผ่านทางคำพูด การเขียน หรือโดยวิธีการใดๆก็ตาม”⁴ เนื้อหาของพระราชบัญญัติครอบคลุมกว้างขวางมากพอที่จะเปิดช่องให้มีการปราบปรามโดยถูกต้องตามกฎหมายเมื่อมีการกระทำที่เพียงแต่สื่อว่าเป็นคอมมิวนิสต์

หลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ไม่นาน ปรีดีได้เดินทางไปพำนักที่ประเทศสิงคโปร์ และในปี ค.ศ. ๑๙๓๔ ก็ได้เดินทางกลับมาเพื่อมาแก้ข้อกล่าวหาคอมมิวนิสต์ คณะกรรมการพิเศษได้ทำการสืบสวนและสรุปว่าปรีดีพ้นข้อหาผิดคอมมิวนิสต์ ต่อมาปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีหลายตำแหน่งในคณะ

รัฐบาล รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ตำแหน่งทางการเมืองทำให้ปรีดีไม่สามารถนำเอาทฤษฎีเศรษฐกิจของตนมาใช้ได้

ในคณะราษฎรนั้นมีกลุ่มหัวก้าวหน้าร่วมมือกับพวกอนุรักษนิยมเพื่อต่อต้านมิให้พวกนิยมกษัตริย์กลับมาใช้อำนาจ การปราบกบฏบวรเดชในปี ค.ศ. ๑๙๓๔⁵ และการสละราชบังลังก์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของคณะราษฎร ในปีค.ศ. ๑๙๓๘ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เพื่อนปรีดีที่ศึกษาด้วยกันที่ประเทศฝรั่งเศสได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อญี่ปุ่นรุกรานไทยในปี ค.ศ. ๑๙๔๑ ทั้งสองได้ตกลงกันในการตอบโต้ โดยให้จอมพลแปลกเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ส่วนปรีดีลาออกจากตำแหน่งทั้งหมด และได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ดูแลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดลซึ่งขณะนั้นยังทรงพระเยาว์ และทรงศึกษาที่สวิสเซอร์แลนด์ ต่อมา ปรีดีได้เป็นผู้นำในขบวนการเสรีไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากพันธมิตรในการฝึกอบรมทหารอาสาสมัคร เพื่อโจมตีญี่ปุ่นอย่างลับๆ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติ จอมพลแปลกได้ลาออกจากรัฐบาลและกองทัพ ปรีดีและกลุ่มสนับสนุนขบวนการเสรีไทยกลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองแทน รัฐบาลประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์เพื่อป้องกันมิให้โซเวียต ออกเสียงยับยั้งการเข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ การยกเลิก พ.ร.บ. คอมมิวนิสต์ และการที่ปรีดีที่ได้รับการยอมรับว่ามีความคิดเสรีกลับเข้ามาใช้อำนาจ ทำให้ความคิดก้าวหน้าที่เป็นทั้งมาร์กซิสต์และไม่เป็นมาร์กซิสต์ ปรากฏโฉมสู่ประชาชน พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่มีรากเหง้ามาจากพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน และพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้ปรากฏตัวอย่างเปิดเผยหลังจากที่ก่อตั้งมา ๓ ปี นายประเสริฐ ทรัพย์สุนทรซึ่งเป็นสมาชิกของคณะกรรมการกลางได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศในรัฐสภา มีการพิมพ์หนังสือที่เขียนโดยนักคิดก้าวหน้ามากมาย นักคิดก้าวหน้ามีโอกาสวิจารณ์รัฐบาลอย่างเปิดเผยและแสวงหาอำนาจโดยอาศัยการเลือกตั้ง ปรีดีมีความรอบคอบ และเป็นกลางมากขึ้นจากประสบการณ์ในสงครามโลก เขาได้รับการยกย่องจากผู้แทนสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย

แต่เหตุการณ์ที่พลิกประวัติศาสตร์การเมืองไทยเกิดขึ้นโดยไม่คาดหมาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้เสด็จมาเยือนประเทศไทยและสิ้นพระชนม์

โดยกระสุนปืนลึกลับในห้องพระบรรทม ในขณะที่ปรีดีเป็นผู้ดูแลพระองค์เพียงผู้เดียว และถูกตำหนิว่าไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีข่าวลือแพร่สะพัดว่าปรีดีมีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีสวรรคต ปรีดีตั้งกรรมการสอบสวนทันทีและสรุปว่าพระเจ้าอยู่หัวมิได้ถูกลอบปลงพระชนม์และไม่ได้ทรงกระทำอิติวิบากกรรมแต่ก็มีได้ยุดิข่าวลือนั้น ปรีดี ต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน และลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีในปีค.ศ. ๑๙๔๖ พรรคประชาธิปไตย ซึ่งสนับสนุนสถาบันพระมหากษัตริย์ โจมตีการสรุปของกรรมการและต่อต้านรัฐบาล ในขณะเดียวกันประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจเพราะต้องจ่ายค่าชดเชยสงครามให้อังกฤษ ซึ่งทำให้ประเทศไทยอยู่ในสภาพกลียุค

กองทัพไทยเสียหายพจน้อย่างมากหลังสงครามครั้งที่สองยุติลงเพราะเป็นผู้นำประเทศไปสู่สงคราม(ภายใต้การปกครองของจอมพลแปลก) กองทัพไทยพ่ายแพ้กองทหารที่ถูกส่งให้ไปยึดแคว้นฉานจากอังกฤษซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของพม่าและถูกสั่งให้เดินทางกลับประเทศ ปรีดีต้องคืนแคว้นฉานให้กับอังกฤษหลังสงครามสิ้นสุด จอมพลแปลกถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้บังคับบัญชากองทัพ และถูกกล่าวหาว่าเป็นอาชญากรสงครามเมื่อรัฐบาลภายใต้ปรีดีอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงเพราะไม่ได้รับความเชื่อถือเนื่องจากคดีสวรรคต และในขณะเดียวกันประเทศก็ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ ทหารเห็นว่าสภาพบ้านเมืองไม่มั่นคง จึงถือโอกาสหาทางกลับคืนมาสู่เวทีการเมืองเพื่อเรียกเกียรติยศและอำนาจคืนมา

นายทหารที่ปลดเกษียณชักจูงให้ทหารหนุ่มที่ยังมีตำแหน่งในกองทัพก่อการปฏิวัติ พันเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้ากองของกองทัพอากาศที่ ๑ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับพันโทถนอม กิตติขจร การปฏิวัติได้รับชัยชนะอย่างง่ายดาย จอมพลแปลกได้รับเชิญให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ปรีดีต้องหนีออกนอกประเทศถึงแม้ว่าจะยังได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากบรรดาทหารที่ร่วมในขบวนการเสรีไทย จากทหารเรือและจากกลุ่มนักวิชาการซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นลูกศิษย์

๕ ปีต่อมาเป็นระยะเวลาที่ทหารกลุ่มตรงกันข้ามและจอมพลต่อสู้กันเพื่อแย่งอำนาจทางการเมือง ทหารเรือก่อการปฏิวัติเรียก "กบฏแมนฮัตตัน" ในปีค.ศ. ๑๙๕๒ ซึ่งสามารถจับจอมพลแปลกได้ แต่ทหารบกพยายามที่จะจมนเรือที่เป็นศูนย์กลางของการปฏิวัติ ซึ่งทำให้การปฏิวัติล้มเหลว และต่อมาระหว่างปีค.ศ. ๑๙๕๒ ถึง ๑๙๕๗ มีการโจมตีตำรวจที่มีอำนาจมากเกินไป ในปีค.ศ. ๑๙๕๗ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก่อการปฏิวัติเพื่อ

กำจัดการคอร์ปชั่นของรัฐบาลจอมพลแปลก ลุดอำนาจของตำรวจ และเปิดโอกาสให้มีการเลือกตั้ง ท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยการแย่งอำนาจทางการเมือง นักคิดนักการเมืองรุ่นใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นมา และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสิ้นเชิง นักคิดที่เด่น คนหนึ่งคือกุหลาบ สายประดิษฐ์ บุตรเสมียนองค์การรถไฟ กุหลาบได้รับการศึกษาจากวัดเช่นเดียวกับเด็กคนอื่น ๆ และศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กุหลาบ ต้องทำงานกลางคืนเพื่อส่งตัวเองเรียนหนังสือ หลังจากจบการศึกษาก็ทำงานกับหนังสือพิมพ์ที่ตัวเองมีส่วนช่วยก่อตั้งขึ้น ในปีค.ศ. ๑๙๓๑ หนังสือพิมพ์ถูกปิดเพราะบทความที่กุหลาบเขียนก้าวหน้าเกินไป กุหลาบเดินทางไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น เมื่อกลับมา ก็ออกหนังสือพิมพ์อีกสองฉบับและถูกปิดทั้งสองฉบับ เขาจึงเดินทางไปออสเตรเลีย เขาศึกษาที่นั่นอีก ๒ ปีและได้รับอิทธิพลจากข้อเขียนของมาร์กซ์ที่นั่น "ทัศนของเขาเปลี่ยนไป" เพื่อนกุหลาบตั้งข้อสังเกตว่าเขาเปลี่ยนจากนักเขียนที่มีความคิดอิสระไปเป็นเดินตามมาร์กซ์⁶ เมื่อเดินทางกลับประเทศไทยในปี ค.ศ.๑๙๔๕ กุหลาบได้พิมพ์หนังสือเรื่อง "ปรัชญาของลัทธิมาร์กซ์" เป็นการรวบรวมคำบรรยายเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์ที่เรียนที่ออสเตรเลีย กุหลาบได้พิมพ์บทความอื่นๆอีกมากมาย นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์วรรณคดีไทย ที่ข้อเขียนของมาร์กซ์ ได้ถูกแปลเป็นภาษาไทยให้คนไทยได้อ่าน

กุหลาบเป็นคนไทยคนแรกที่เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงความคิดของมาร์กซ์ มาสู่นักคิดไทยรุ่นต่อมา กุหลาบยังได้จัดโครงการฝึกอบรมให้แก่กานักหนังสือพิมพ์รุ่นใหม่ โดยใช้บ้าน และโรงพิมพ์เป็นสถานที่ฝึกอบรมการถกเถียงและการสัมมนา ซึ่งมีผู้ร่วมประมาณ ๒๐ คน กุหลาบชอบชีวิตอิสระ ปฏิเสธที่จะเป็นวุฒิสภาเมื่อจอมพลแปลก ทาบทามและไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาการตำรวจที่จะช่วยหนังสือพิมพ์ทางการเงิน ก่อนหนังสือพิมพ์จะล้มละลาย

ในปีค.ศ. ๑๙๕๒ รัฐบาลได้ปราบปรามการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลโดย "คณะกรรมการเพื่อสันติภาพ" ที่ประท้วงทหารว่ามีอำนาจทางการเมืองมากเกินไป กุหลาบเป็นรองหัวหน้าคณะกรรมการและถูกจับพร้อมกับสมาชิกคนอื่น ๆ จอมพลแปลกถือเป็นโอกาสที่จะรื้อฟื้น พ.ร.บ. คอมมิวนิสต์ และใช้เป็นกฎหมายจับนักคิดก้าวหน้าเข้าคุก การประท้วงครั้งนี้ ต่อมาเรียกกันว่า "กบฏสันติภาพ"

ในขณะที่อยู่ในคุก กุหลาบใช้เวลาเขียน และแปลข้อเขียนของมาร์กซ์เป็นจำนวนมาก ความคิดของเขาเปลี่ยนไปเป็นการแสดงความคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงระบบ

สังคมที่กดขี่ประชาชนและมักจะเป็นการวิจารณ์ที่ตรงไปตรงมา กุหลาบเชื่อว่า ปัญหาต่างๆ ไม่สามารถแก้ได้ถ้าระบบทั้งระบบไม่ได้รับการแก้ไขก่อน บทความที่เขาเขียนในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ เรื่อง “ระเบียบของสังคม” กุหลาบเขียนตามแนวความคิดของตนเองเกสส์ ที่เขียนในเรื่อง “The Origin of Family, Private Property and State” ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า กุหลาบเป็นมาร์กซิสไทยคนหนึ่งที่พยายามถ่ายทอดความคิดของมาร์กซ์มาเสนอให้คนไทย

กุหลาบเขียนว่าประเทศไทยเต็มไปด้วยความอยุติธรรม และคนจนก็ถูกอภิสิทธิ์ชน ซึ่งเป็นชนชั้นดั้งเดิมในระบบศักดินากดขี่อย่างเป็นระบบ ในหนังสือ “จนกว่าเราจะพบกันอีก” กุหลาบวิจารณ์ว่า ถึงแม้ประเทศไทยจะร่ำรวยด้วยทรัพยากรธรรมชาติและไม่มีคนอดตาย แต่กลไกรัฐก็สร้างความอยุติธรรมในสังคมโดยจัดระบบสังคมให้คนปฏิบัติต่อกันอย่างน่ารังเกียจ คนเกือบทุกคนที่อยู่ในชนบทถูกกดขี่ เก้าสิบเปอร์เซ็นต์ของคนไทยต้องอาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อมีชีวิตอยู่รอด โดยที่ต้องใช้เงินที่หาได้เกือบทั้งหมดทำนุบำรุงให้คนส่วนน้อยที่อยู่ในเมืองมีความสุข⁷

กุหลาบเห็นด้วยกับมาร์กซ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนะต่อสังคม แต่ความคิดของเขามีลักษณะเพื่อฝันคือ กุหลาบเห็นว่าปัญหาได้เริ่มจากการจัดการระบบเศรษฐกิจ และการเมืองแต่เริ่มมาจากตนเองด้วย เขาเชื่อว่าความรักมนุษยชาติและความบริสุทธิ์ของคนเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิวัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง

มาร์กซิสไทยอีกคนที่ถูกจับใน “กบฏสันติภาพ” คือ สุพจน์ ด้านตระกูลผู้เจริญรอยตามปรีดี พนมยงค์ สุพจน์สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองให้เป็นระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย โดยให้มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น และมีคณะกรรมการประชาชนที่จะควบคุมการบริหารจากส่วนกลาง สุพจน์เห็นด้วยกับปรีดีที่ควรบังคับให้เจ้าของที่ดินขายที่ดินแก่รัฐบาล

สุพจน์ปฏิเสธว่าตนเป็นคอมมิวนิสต์ และเห็นว่าลัทธิคอมมิวนิสต์มิได้เป็นปีศาจร้ายอย่างที่คนไทยได้รับการปลุกฝังมา เขาเห็นว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นระบบทางสังคม เศรษฐกิจที่มีเป้าหมายให้มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ เขาเขียนว่า ประชาธิปไตยหมายถึง การที่มวลชนเป็น “เจ้านายทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม”⁸

สุพจน์มีความเห็นคล้ายปรีดี และกุหลาบในเรื่องศาสนา คือเห็นว่าศาสนาพุทธเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิรูปและปรับปรุงสังคมแบบสังคมนิยม “ระบอบสังคมนิยม จะทำ

ให้คนรวยขึ้นทางด้านวัตถุ ขณะเดียวกันศาสนาพุทธจะทำให้คนร่ำรวยด้วยความสุขในจิตใจ..นี่คือสภาวะที่ทุกคนต้องการ”⁹

มาร์กซิสที่เป็นที่รู้จักในยุคนั้นอีกคนคือเปลื้อง วรรณศรี ตอนถูกจำคุกมีอายุ ๓๐ ปี เปลื้องมาจากครอบครัวยากจนบิดาเป็นครูประถมจากภาคอีสาน เปลื้องย้ายเข้ากรุงเทพฯ เพื่อศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และดำเนินชีวิตคล้ายกับนักคิดก้าวหน้าส่วนใหญ่คือ เป็นนักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ เปลื้องไม่พอใจที่รัฐบาลซึ่งนำโดยทหารมีอำนาจทางการเมืองมากขึ้นทุกที เขาเป็นผู้นำนักศึกษาที่ร่วมเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล ที่ใช้ทหารควบคุมมหาวิทยาลัยภายหลังกบฏแมนฮัตตัน ตอนถูกจับเปลื้องมิได้ดำเนินการอะไรที่สื่อให้เห็นว่าก่อการปฏิวัติ “ทั้งภายในและภายนอกประเทศ”¹⁰ ตามข้อหา

มาร์กซิสไทยคนหนึ่งที่ไม่ได้คืออัศนี พลจันท์ มาจากครอบครัวที่ร่ำรวย บิดาเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ อัศนีเรียนจบจากโรงเรียนสวนกุหลาบและเรียนจบนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปีค.ศ. ๑๙๔๐ ประกอบอาชีพเป็นอัยการ ใช้นามปากกา “นายผี” ในการเขียนกาพย์ กลอน เรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นถึงการกดขี่ประชาชนและเรียกร้องให้ประชาชนรวมพลังกัน ต่อต้านการกดขี่ของอภิสิทธิ์ชน

เมื่อจอมพลแปลกทำการจับกุมและปราบปรามนักเขียนที่เขียนโจมตีรัฐบาลในปีค.ศ. ๑๙๕๒ อัศนีได้หลบหนีการจับกุม และหลบซ่อนอยู่ ๕ ปีจนรัฐบาลจอมพลแปลกหมดอำนาจ ในปีค.ศ. ๑๙๕๗

นักคิดก้าวหน้าอีกคนหนึ่งที่ไม่ได้รับผลจากการปราบปรามมากนัก คือ เสนีย์ เสาวพงศ์ หรือศักดิ์ บำรุงพงศ์ เพราะพำนักอยู่ต่างประเทศ ศักดิ์เป็นข้าราชการ ทำงานกระทรวงการต่างประเทศ ตอนที่มีการกวาดล้างประจำอยู่ที่สถานทูตไทย ประเทศอาร์เจนตินา ศักดิ์เขียนนวนิยายที่ค่อนข้างจะโรแมนติกแต่เริ่มแสดงความคิดก้าวหน้ามากขึ้น นิยายที่เขาแต่งจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคน อันเกิดจากชาติกำเนิด ซึ่งเป็นค่านิยมของศักดินาในเรื่อง “ปีศาจ” ศักดิ์พยายามแสดงให้เห็นว่าสังคมไทย กำลังอยู่ในช่วงที่ค่านิยมและความคิดศักดินากำลังจะสูญสลายไป เขาเสนอให้มีการกำจัดค่านิยม และความคิดแบบศักดินาแม้ว่าจะต้องใช้ความรุนแรง ปีศาจคือพลังปฏิวัติที่จะหลอกหลอนผู้นำศักดินาจนกว่าข้อเรียกร้องจะได้รับการตอบสนอง ข้อเรียกร้องของ “ปีศาจ” คือการมีประชาธิปไตย มีความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ และมีสังคมใหม่ที่

ทุกคนเสมอภาค ศักดิ์ใช้พรสวรรค์ในการเขียนกระตุ้นให้ผู้อ่านรู้ถึงความอยู่ดีธรรมในสังคม และสอดแทรกความคิดด้วยการเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น

ในขณะที่มาร์กซิสไทยที่แสดงผลงานการเขียนของตนออกมาสู่ประชาชนถูกรัฐบาลปราบปราม จิตร ภูมิศักดิ์ มาร์กซิสไทยคนสำคัญขณะนั้นยังเป็นนักศึกษาอยู่ จิตรได้แสดงความไม่พอใจต่อระบบสังคมไทยตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษา เขามาจากครอบครัวที่ยากจน บิดาเป็นเสมียนจากภาคอีสาน แต่จิตรเป็นนักเรียนที่มีความสามารถ สอบเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้

ในปีค.ศ. ๑๙๕๐ มีการพิมพ์ผลงานของปรีดี และกุหลาบออกมาเผยแพร่ซึ่งก่อให้เกิดการถกเถียงกันอย่างคึกคักในกลุ่มนักวิชาการ จิตรยอมรับความคิดของนักคิดก้าวหน้าไทยรุ่นก่อนๆ นอกจากนี้จิตรเป็นผู้มีความสามารถทางวรรณคดี มีความรอบรู้ในภาษาขอม บาลีสันสกฤตและภาษาอังกฤษ ซึ่งคงเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากอาจารย์เกิดนี่ (Dr. William Gedney) ซึ่งเป็นอาจารย์อเมริกันที่เชี่ยวชาญทางภาษาไทย และทำวิจัยอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จิตรพำนักอยู่กับอาจารย์เกิดนี่ขณะที่ศึกษาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคงได้อ่าน และศึกษาหนังสือในห้องสมุดของอาจารย์เกิดนี่และได้เรียนรู้ทางภาษาอย่างละเอียด แต่เขาก็มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง จิตรวิจารณ์วรรณคดีไทยอย่างเผ็ดร้อนซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่คณาจารย์และนักศึกษาอย่างมาก ในขณะที่เรียนอยู่ปีที่ ๓ จิตรเขียนบทความโจมตีการคอร์รัปชันของพระสงฆ์และการกดขี่สตรี นักศึกษากลุ่มที่ไม่พอใจจับเขาทุบจนเขา บาดเจ็บสาหัสและถูกลงโทษให้หยุดเรียนชั่วคราว ในช่วงนี้จิตรได้ทำงานกับนักเขียนที่เป็นลูกศิษย์ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ และสอนที่โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่ง ในปีค.ศ. ๑๙๕๕ จิตรกลับเข้ามาเรียนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจบการศึกษาในปีค.ศ. ๑๙๕๗ จิตรประท้วงค่านิยมศักดินาโดยปฏิเสธไม่ยอมเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร

ในช่วงนี้ จิตรเขียนหนังสือ บทความและบทกวีมากมายโจมตีระบบศักดินาหนังสือที่เป็นที่รู้จักในหมู่นักคิดก้าวหน้า คือ "โฉมหน้าศักดินาไทย" ซึ่งจิตรเสนอการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยโดยใช้วิธีการของมาร์กซ์ ซึ่งแตกต่างจากการเสนอประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนในตำราเรียน และหนังสืออีกเล่มที่เป็นที่กล่าวถึงคือ "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" ซึ่งเปรียบเสมือนหลักการทางวรรณคดีของนักคิดมาร์กซิสไทย ข้อเขียนของ

จิตรแตกต่างจากนักคิดก้าวหน้ารุ่นก่อนๆ ในแง่ที่เป็นการแสดงความคิดริเริ่ม ของตนเอง และมีได้เลียนแบบใคร จิตรใช้การวิเคราะห์เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของตนและสรุปลง ด้วยความเชื่อที่เขาคิดว่าปรับให้เข้ากับสังคมไทยได้ ความสามารถทางภาษาทำให้เขา สามารถอ่านหนังสือทั้งภาษาอังกฤษ จีน ฝรั่งเศส เขมร บาลี และสันสกฤตได้ จิตรได้ แปลผลงานของมาร์กซ์หลายเรื่องโดยใช้นามปากกาหลายนาม

ในปีค.ศ. ๑๙๕๗ เมื่อรัฐบาลจอมพลแปลกถูกล้ม ผลงานของนักคิดมาร์กซิสไทย ได้ปรากฏสู่ชุมชนอย่างเปิดเผย พวกที่ถูกจับเนื่องจากกบฏเพื่อสันติภาพถูกปล่อยตัว อัครนิ พลจันทร์ออกมาจากที่ขังน เป็ลียง วรณศรี ซึ่งถูกปล่อยจากคุกเนื่องจากป่วย ได้ สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดสุรินทร์ซึ่งเป็นบ้านเกิดและได้รับเลือกตั้ง หนังสือพิมพ์ก้าวหน้ากล่าวถึงจะวิจารณ์รัฐบาลอย่างเปิดเผย มีการเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเพราะประชาชนเชื่อว่า เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงครามและพล ตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ หมตอำนาจแล้วก็สามารถเรียกร้องได้อย่างอิสระเสรีขึ้น และ ต่างก็มีความหวังว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติและรวดเร็วเกิดขึ้น แต่ รัฐบาลที่ปกครองหลังจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. ๑๙๕๗ ไม่สามารถร่วมมือกันปกครอง ประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลุ่มทหารภายใต้การนำของนายก คือจอมพลถนอม กิตติขจร ชัดเคืองใจที่ไม่สามารถควบคุมรัฐสภาได้ โดยเฉพาะเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธานะรัชต์ หัวหน้าในการปฏิวัติ ไปรักษาตัวอยู่ต่างประเทศ

รัฐบาลไม่พอใจการเขียนโจมตีรัฐบาลของหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีนักเขียนเป็นลูกศิษย์ ของกุหลาบและเป็นคนที่เห็นด้วยกับจิตร พลเอกถนอมไม่มีบุคลิกภาพของผู้นำ ที่จะ นำประเทศได้เด็ดขาดและมั่นคง สื่อมวลชนกล่าวหาว่ารัฐบาลว่ามีการคอร์รัปชันและการเล่น พรรคเล่นพวก เมื่อมีการเสนอให้เก็บภาษีเพิ่มเพื่อแก้ปัญหาทางงบประมาณขาดดุลก็ก่อให้เกิด การวิจารณ์อย่างอึงคึง และรัฐบาลก็พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งซ่อมหลายครั้ง จอม พลสฤษดิ์ ธิบเดินทางกลับจากอังกฤษ และเรียกประชุมผู้นำทหารโดยด่วน วันรุ่งขึ้น จอม พลถนอมลาออกและจอมพลสฤษดิ์ก่อการปฏิวัติเข้าครอบอำนาจ และประกาศอย่างเด็ด เดี่ยวที่จะไม่ยอมให้บรรดานักคิดก้าวหน้าและสื่อมวลชนทำลายความเป็น ระเบียบเรียบร้อยของประเทศอีกต่อไป

จิตร ภูมิศักดิ์ สุพจน์ ด้านตระกูล และนักเขียนนักคิดหัวก้าวหน้านับร้อยถูกจับ และพากันหลบหนี หรือหลบซ่อนกันหมดเมื่อมีการปราบปรามอย่างรุนแรงและรวดเร็ว

เกิดขึ้นอย่างที่ไม่มีการคาดหมายมาก่อน เปลื้อง วรรณศรี เพิ่งกลับจากต่างประเทศเมื่อมาถึงก็ถูกจับเข้าคุก กุหลาบ สายประดิษฐ์ กำลังเยือนประเทศจีน เมื่อได้ทราบข่าวการจับกุมก็ตัดสินใจอยู่ประเทศจีนต่อไป อัสนี พลจันทร์ หนีไปหลบซ่อนหายเงียบไปอีกครึ่งปรากฏว่า จอมพลสฤษดิ์ซึ่งประชาชนคาดว่า จะเป็นจอมพลหัวเอียงซ้าย ที่ช่วยให้หลุดพ้นจากการกดขี่ของจอมพลแปลก กลับกลายเป็นผู้ที่ดำเนินการปราบปรามอย่างมีประสิทธิภาพกว่าทหารรุ่นก่อนๆ จอมพลสฤษดิ์ใช้ พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์กำจัดทุกคนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายและการบริหารของรัฐบาล ออกกฎอัยการศึกที่ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีคือตนเอง ในการสั่งประหารชีวิตคนได้โดยไม่ต้องขึ้นศาล เรียกกฎหมายนี้ว่ามาตรา ๑๗ ซึ่งทำให้นักคิดหัวก้าวหน้ารู้แน่ว่าการเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธีเป็นไปได้ยาก ในขณะที่ปรีดีพำนักอยู่ประเทศจีน และกำลังของตนต่างก็หลบซ่อนกระจัดกระจาย และถูกจำคุกก็ไม่่น้อย

เชิงอรรถ

1. อ่างแล้ว, Chalermthirana หน้า 236-237
2. เฟิงอ่าง, หน้า 237
3. เฟิงอ่าง
4. เฟิงอ่าง
5. รายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิวัติบวรเดช ดูที่ รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 1977), หน้า 76
6. จรัส ไรจนวรรณ ชีวิตการต่อสู้ของกุหลาบ สายประดิษฐ์ (ประจักษ์การพิมพ์, 1974) หน้า 44
7. ศรีบูรพา (นามปากกา) จนกว่าเราจะพบกันอีก (กรุงเทพฯ สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 1973), หน้า 25
8. สุพจน์ ด้านตระกูล โลกคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพฯ. ประจักษ์การพิมพ์, 1975), หน้า
9. เฟิงอ่าง, หน้า 46
10. รุ่งวิทย์ สุวรรณพิชน เปลื้อง วรรณศรี กวีนักปฏิวัติ ปุณฺชน ฉบับที่ 8 (ตุลาคม, 1975), หน้า 63

ศิลปะเพื่อการปฏิวัติ การปฏิวัติศิลปะ

การสูญเสียอำนาจของปรีดีและการรื้อฟื้นพระราชบัญญัติต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือปราบปรามคนที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาล ทำให้นักคิดมาร์กซิสไทยหันไปหาเครื่องมือที่ใช้ในการต่อสู้ของตนนั่นคือ ศิลปะ เพราะมาร์กซิสไทยส่วนใหญ่มิได้เป็น ทหาร นักการเมืองหรือนักเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นนักเขียน กวี หรือศิลปิน พวกนี้ต่างเห็น พ้องต้องกันว่า ศิลปะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงมวลชนที่ได้ผลอย่างหนึ่ง และเห็นว่าความสามารถทางศิลปะของตนมิได้เป็นเพียงตัวแทนความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย การปฏิวัติศิลปะของชนชั้น คักตินา สามารถนำไปสู่การปฏิวัติวัฒนธรรมของชนชั้นได้

จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นนักคิดก้าวหน้าที่แสดงความคิดอย่างชัดเจนในการพยายาม ปฏิวัติศิลปะในหนังสือ "ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน" ซึ่งพิมพ์ในปีค.ศ. ๑๙๕๗ จิตร ได้วางกฎเกณฑ์ในการปฏิวัติศิลปะไทยซึ่งนักคิดรุ่นหลังได้ใช้เป็นพื้นฐาน จิตรอาจจะได้รับอิทธิพลจากมาร์กซ์ในเรื่องความคิดเกี่ยวกับ ศิลปะซึ่งมาร์กซ์พูดถึง ในข้อเขียนเรื่อง ทฤษฎีมูลค่าเพิ่ม(Theories of Surplus Value)¹ มาร์กซ์ เห็นว่าศิลปะ เป็นส่วนหนึ่งของการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมแต่ก็ได้ขยายความไปมากกว่านี้ นอกจากจะเสนอว่าศิลปะอยู่ ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และถูกควบคุมโดยชนชั้น จิตรเห็นว่า ศิลปะเป็น "ผลิตภัณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสะท้อนถ่ายทอดความชัดเจนในทางสร้างสรรค์ ที่ได้รับจากการต่อสู้ของชีวิตทั้งในทางธรรมชาติและทางสังคม ทั้งนี้โดยการสะท้อน ถ่ายทอดออกมา ในแง่ความสวยงามที่แนบแน่นกับความเป็นจริง..."²

จิตรเห็นว่าศิลปะที่แท้จริงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป้าหมายเพียงอย่างเดียวคือ เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นสังคมที่ยุติธรรมและเสมอภาค หรืออีกนัยหนึ่งศิลปะสร้างขึ้นเพื่อการปฏิวัติสังคม ดังนั้นศิลปะเพื่อการปฏิวัติ ต้องสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ของชีวิตและรับใช้ชีวิตด้วย จิตรเห็นว่าศิลปะที่ถูกสร้างขึ้นในอดีตมิได้เป็นศิลปะที่แท้เพราะสร้างขึ้นเพื่อรับใช้ชนชั้นคักตินาเท่านั้น มิได้เป็นศิลปะบริสุทธิ์โดยไม่รับใช้ชนชั้นใด ๆ³ ประชาชนซึ่งเป็นชนชั้น

ที่ถูกกดขี่ไม่ควรเชื่อสิ่งที่เขียนในวรรณคดีโบราณ เพราะเขียนโดยชนชั้นปกครอง และมีจุดประสงค์เพียงอย่างเดียวคือ ให้ชนชั้นปกครองเฟลิดเฟลินและมอมเมาประชาชน นักเขียนมาร์กซิส เห็นว่าในยุคศักดินาการผลิตขึ้นอยู่กับแรงงาน ของทาส และไพร่ พวกชนชั้นปกครองจึงมีเวลาว่างพอที่จะสร้างศิลปะขึ้นเพื่อความสนุกสนาน เฟลิดเฟลินและเพื่อเสริมสร้างสถานภาพของตนให้แข็งแกร่งขึ้น ดังนั้นศิลปะของชนชั้นศักดินาจึงสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของชนชั้นที่ไร้ประโยชน์ ฟุ่มเฟือยและยกตน เช่นในภาพวาดชนชั้นศักดินาจะวาดตนเองคล้ายเทวดา ที่อยู่อาศัยก็สร้างคล้ายกับวิมานของเทวดา รูปปั้นและภาพวาดของผู้หญิงสร้างเพื่อแสดงว่า ผู้หญิงเป็นเพียงเครื่องระบายความใคร่ ภาพชนชั้นปกครองจะเป็นคนที่ไม่เคยทำความผิด ส่วนชนชั้นถูกปกครองก็จะเป็นภาพของคนที่ยอมอย่างศิโรราบ

ศิลปะของชนชั้นปกครองอีกรูปแบบคือ วรรณคดี จิตรกรรมตัวอย่างวรรณคดี ที่เขียนเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองคือ “โองการแข่งน้ำ” ซึ่งเป็นโคลงที่บรรยายถึงความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำพิพัฒน์สัตยาที่สามารถกลายเป็นน้ำกรด และทำลายชีวิตคนที่ทรยศต่อชนชั้นปกครองได้ และเมื่อตายไปคนที่ทรยศยังถูกลงโทษในนรก⁴ จิตรเห็นว่าวรรณคดีเรื่องนี้มีเป้าหมายเพื่อข่มขู่ให้คนกลัว ไม่กล้าขัดขืนคำสั่งของชนชั้นปกครองพวกไพร่และทาส ต้องยอมอยู่ในสภาพนี้จนตัวตาย การที่ชนชั้นปกครองใช้วรรณคดีนี้ในพิธีต่างๆ เป็นการกดขี่ทางชนชั้นที่ใช้วรรณคดีซึ่งเป็นรูปแบบของศิลปะเป็นเครื่องมือ⁵ เพราะโองการแข่งน้ำเป็นวรรณคดีที่สร้างความเชื่อว่า กษัตริย์เป็นผู้เดียวที่ไม่มีผู้ใดท้าทายอำนาจได้⁶

อัสนี พลจันทร์วิเคราะห์วรรณคดีไทยที่เขียนเกี่ยวกับชนชั้นผู้ปกครองว่ามีเป้าหมายสองอย่างคือเพื่อมอมเมาประชาชน และเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง⁷ ตัวเอกของวรรณคดีเป็นคนที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างสบาย มิได้เป็นตัวแทนของชนส่วนใหญ่ของประเทศ⁸ อย่างเรื่องรามเกียรติ์ที่สรรเสริญชนชั้นขุนนางที่กดขี่ประชาชน และย้ำให้เห็นว่าชนชั้นผู้ถูกกดขี่เป็นเพียงทาสที่ต้องสยบต่ออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของชนชั้นกษัตริย์⁹

วรรณคดีที่ชนชั้นปกครองเขียนนั้น นอกจากจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับชนชั้นของตนเองอย่างเดียวแล้ว คำที่ใช้ยังเป็นคำที่ยากเกินที่คนธรรมดาสามัญจะเข้าใจได้ เพราะ

เขียนให้ชนชั้นปกครองอ่านเท่านั้น¹⁰ การใช้คำยากทำให้ชนชั้นผู้ถูกปกครอง รู้สึกต่ำ
ด้อยมากขึ้นเนื่องจากไม่สามารถเข้าใจภาษานั้นได้

ศิลปะแบบโบราณจึงเป็นอาวุธที่ศัตรูสร้างเพื่อกดขี่ประชาชน ดังนั้นประชาชนควร
สร้างศิลปะแนวใหม่เพื่อเป็นอาวุธโต้ตอบ คือ ศิลปะเพื่อประชาชน ที่จะช่วยพัฒนามวลชน
ส่วนใหญ่ ที่ทำงานเพื่อผลิตสิ่งที่มีคุณค่าออกเลี้ยงชีวิตและโลกแต่ถูกบดบัง บิดเบือน
กีดกัน เหยียบย่ำ และทำลายอย่างหนักหน่วงตลอดมา แต่ทว่ามวลประชาชนศิลปินนัก
รบและผู้รับใช้ที่ซื่อสัตย์ของเขา ได้ระดมและรวมพลังเข้าต่อสู้บุกเบิกอย่างไม่หวั่นไหว
และย่อท้อเสมอมา.....พลังแห่งการต่อสู้อันแข็งแกร่งของสิ่งใหม่ที่กำลังก้าวเข้ามา
แทนที่ นั่นคือพลังของมวล ประชาชนผู้เสนอคำขวัญที่ว่า "ศิลปะเพื่อชีวิต"¹¹

แนวความคิดที่เสนอว่าศิลปินเป็นนักรบของจิตร เป็นการปวารณาตัวเองว่าตน
เป็นนักรบเพื่อการปฏิวัติไปด้วย เพราะจิตรและนักคิดก้าวหน้าคนอื่นๆมีความถนัดใน
ศิลปะวรรณคดีที่สามารถใช้ปลุกปั่นให้คนเห็นถึงการปกครอง ที่เขาเชื่อว่าเป็นการกดขี่
ประชาชน

อาวุธของศิลปินนักปฏิวัติคือ ศิลปะที่สะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม ที่แตก
ต่างจากศิลปะแบบเก่าที่เต็มไปด้วยความเพ้อฝัน และความมหัศจรรย์ของสิ่งเหนือธรรม
ชาติ ศิลปะที่เป็นจริงตามที่จิตรอธิบาย ไม่แตกต่างจากความคิดของลิโอ ตอลสตอย
นักวรรณคดีผู้ลือชื่อของรัสเซียนัก แต่จิตรเชื่อว่าศิลปะที่รับใช้ชีวิตอาจรับใช้ชีวิตของศัตรู
ของประชาชนก็ได้ ดังนั้น "ศิลปะที่รับใช้ชีวิตของประชาชนข้างมาก ผู้ทำงานเพื่อผลิตสิ่ง
ที่มีคุณค่าออกเลี้ยงชีวิตและโลก"¹² เท่านั้น ที่เป็นศิลปะเพื่อประชาชนที่จิตรใช้เป็นอาวุธ
ในการปลุกกระตุ้นให้ประชาชนสำนึกถึงสถานภาพของตนเอง และรวมกันต่อสู้ให้รอดพ้น
จากการกดขี่ของชนชั้นปกครอง¹³ สิ่งที่น่าสังเกตคือ การกำหนดบทบาทของศิลปะให้เป็น
เครื่องมือรับใช้ชนชั้นผู้ถูกกดขี่อย่างเดียว ก็ไม่แตกต่างไปจากชนชั้นศักดินากำหนด

อย่างไรก็ตาม "ศิลปะเพื่อประชาชน" มิได้หมายถึงศิลปะที่เป็นที่นิยมเช่นดนตรี
เพลงที่คึกคักเร้าร้อน เป็นที่นิยมในหมู่วัยรุ่น ถึงแม้ว่าศิลปะประเภทนี้จะเข้าถึงประชาชน
คือประชาชนเข้าใจได้ แต่มิใช่เป็นศิลปะเพื่อประชาชนเพราะเป็นศิลปะที่ผลิตโดยจักรวรรดิ
นิยม และใช้การโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนหลงผิดคิดว่า เป็นรสนิยมของตนเอง¹⁴
ศิลปะของจักรวรรดินิยมจะมอมเมาประชาชนให้ลืมความจริงของสังคม คือลืมความทุกข์

ยากของประชาชนส่วนใหญ่และหลงระเริงกับความเพลิดเพลนจอมปลอมเพียงชั่วคราวชั่ว
ยาม¹⁶

อะไรเป็นเครื่องวัดว่าศิลปินใดเป็นศิลปินประชาชน? จิตเสนอให้ดูผลสะท้อนของ
ศิลปินเป็นเกณฑ์ คือศิลปินประชาชนจะทำให้คนคิดถึงความทุกข์ยากของคนส่วนใหญ่ คือ
ชนชั้นผู้ถูกปกครอง จะสร้างจิตสำนึกทางชนชั้น และชักชวนให้คนพยายามสร้างชีวิต
ที่ดี¹⁶ จิตรสรุปว่าศิลปิน เพื่อประชาชนต้องแสดงถึง

๑. ลักษณะอันอับลักษณ์ของชีวิตที่เป็นอยู่จริง
๒. ที่มาของความอับลักษณ์แห่งชีวิต
๓. วิธีแก้ไขเปลี่ยนแปลงความอับลักษณ์แห่งชีวิตให้กลายเป็นความดีงาม
๔. ตัวอย่างอันเปิดจำของความดีงามใหม่แห่งชีวิตที่จะมาถึง¹⁷

ในการสร้างศิลปะเพื่อประชาชน ศิลปินต้องศึกษาและใช้ชีวิตอยู่กับประชาชน จึงจะ
สามารถถ่ายทอดชีวิตความเป็นอยู่และที่สำคัญคือ การกดขี่ประชาชนออกมาให้ได้¹⁸

อัศนี พลจันทรเห็นด้วยในการปฏิวัติวรรณคดีเพื่อสร้างระบอบสังคมนิยม เพราะ
เนื้อหาของวรรณคดีต้องคล้องจองกับสังคมแบบสังคมนิยม¹⁹ แต่อัศนีเห็นว่าโครงสร้าง
ของวรรณคดีไทยซึ่งเป็นลักษณะประจำชาติควรจะรักษาไว้ สิ่งที่จะต้องเปลี่ยนคือ เนื้อหา
เท่านั้น²⁰

ลักษณะการประนีประนอมระหว่างเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและความคิดแบบ
มาร์กซ์ เป็นความพยายามของมาร์กซิสไทยที่จะผสมผสานสิ่งทั้งสองเข้าด้วยกัน จิตรมี
บทบาทสำคัญในการเชิญชวนให้ศิลปินไทยดำเนินรอยตามความคิดของเขา โดย
พยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมนิยมอยู่ในภาวะของการต่อสู้ทางชนชั้น และเป็นหน้าที่ของ
ศิลปินในการปลุกระดมให้มวลชนต่อสู้จักรวรรดินิยม เขากล่าวว่า

“ศิลปินไทยผู้จักได้ชื่อเป็นนักรบที่เจนนามของมวลประชาชนผู้ทุกข์ร้อนท้ง
หลาย.....ท่านได้ตระหนักชัดอยู่แล้วมิใช่หรือว่า ประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติคือ
ประวัติแห่งการต่อสู้ทางชนชั้น และการต่อสู้ทางชนชั้นนั้นเล่า ก็คือปรากฏการณ์แห่ง
ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างประชาชนและศัตรูของประชาชน เหนือผืนแผ่นดิน

ไทย บัดนี้ความขัดแย้งหลักก็คือความขัดแย้งระหว่างกรรมกร ชาวนา ปัญญาชน นายทุน
 น้อย นายทุนแห่งชาติ อันเป็นฝ่ายประชาชนฝ่ายหนึ่ง กับจักรวรรดินิยมต่างประเทศ
 พร้อมสมุนทั้งมวลของมัน คือนายทุนขุนนาง นายทุน นายหน้า และนายทุนอภิสิทธิ์ ร่วม
 กับศักดินาทรากเดนอันเป็นฝ่าย ศัตรูของประชาชนอีกฝ่ายหนึ่ง.....จงใช้ศิลปะของท่าน
 ผืนกกำลังความสามัคคีของพลังฝ่ายประชาชน ทั้งมวลเข้าด้วยกัน เพื่อที่จะระดมกำลังอัน
 มหาศาลนั้นเข้ากำราบศัตรูให้สูญสลายไป”²¹

หลังจากได้สร้างทฤษฎีให้ศิลปะเป็นเครื่องมือของการต่อสู้ของมวลชน และเสนอ
 แนวลักษณะของศิลปะเพื่อประชาชนแล้ว มาร์กซิสไทยก็ได้ผลิตศิลปะตามแนวทางที่เสนอ
 นั่นคือ เขียนภาพ กลอน โคลง ที่ใช้กฎเกณฑ์ โครงสร้างเดิมแต่สร้างเนื้อหาอีกแนวไป
 จากเดิม นอกจากนี้ มาร์กซิสไทยยังได้รื้อฟื้นผลงานของนักเขียนก้าวหน้าไทย สมัย
 โบราณคือ ศรีปราชญ์ พระมหามนตรี นายทิม และหลวงพัฒนพงศ์ภักดี เพื่อใช้เป็นแรง
 จูงใจประชาชน บทประพันธ์ของนักคิดก้าวหน้าส่วนใหญ่จะเป็นการพรรณนาถึงชีวิตที่
 ลำเค็ญของชาวนา เปรียบเทียบกับชีวิตที่สุขสบายของคนรวย การกดขี่เอาเปรียบของ
 รัฐบาลและเรียกร้องให้มีการลุกฮือขึ้นต่อสู้ผู้กดขี่ ผลงานที่เป็นที่รู้จักดีคือ ผลงานของ
 จิตร ภูมิศักดิ์ และอัศนี พลจันทร ที่มีทั้งในรูปกาพย์ กลอน โคลงและฉันท ที่ใช้ภาษา
 ง่าย ๆ แม้แต่ชาวบ้านที่มีการศึกษาน้อยก็สามารถเข้าใจได้อย่างเช่น

เปิบข้าวทุกคราวคำ	จงสูจำเป็นอาจิดน
เห็อกูที่สูกิน	จึงก่อเกิดมาเป็นคน
ข้าวนั้นะมีรส	ให้ชนชิมทุกชั้นชน
เบื่องหลังสิทุกข์ทน	และขมขี นจนเขี้ยวคราว
จากแรงมาเป็นรวง	ระยะทางนั้นเหยียดยาว
จากรวงเป็นเม็ดพราว	ล้วนทุกข์ยากลำบากเข็ญ
เห็อหยดสักก็หยาด	ทุกหยดหยาดล้วนยากเย็น
ปูดโปนก็เส้นเอ็น	จึงแปรรวงมาเปิบกิน
น้ำเห็อที่เรือแดง	และน้ำแรงอันหลังริน
สายเลือดกูทั้งสิ้น	ที่สูชดกำซาบฟัน ²²

มาร์กซิสม์ไทยบางคนใช้การเขียนนวนิยายเป็นสื่อในการวิจารณ์สังคมไทย เพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงค่านิยมศักดิ์หน้าที่มีอิทธิพลอย่างมากในสังคมไทย นวนิยายที่แพร่หลายในตลาดหนังสือคือนวนิยายของกุหลาบ สายประดิษฐ์ ซึ่งใช้นามปากกา "ศรีบูรพา" กุหลาบใช้ตัวละครวิจารณ์ค่านิยมศักดิ์หน้าที่คนไทยนิยมอำนาจไม่ว่าจะได้มาโดยวิธีใดและไม่รังเกียจคนที่คดโกง ถ้าผู้นั้นมีอำนาจ แต่จะรังเกียจคนจนมากกว่า²³ เรื่องสั้นหลายเรื่องที่กุหลาบเขียนเสนอให้มีการปฏิวัติสังคมก่อนที่จะสร้างสังคมใหม่²⁴

การใช้นวนิยายเป็นสื่อถ่ายทอดความคิดในการปฏิวัติสังคมได้ผลกว่าการใช้คำประพันธ์ โดยเฉพาะในช่วงที่มีการปราบปราม เพราะรัฐบาลจะมุ่งทำลายข้อเขียนที่เป็นคำประพันธ์ และบทความที่วิจารณ์สังคม และรัฐบาล แต่ยังคงเปิดโอกาสให้มีการเขียนนวนิยาย ดังนั้นนวนิยายก้าวหน้าจึงยังแพร่หลายถึงแม้จะเป็นระยะที่มีการจับกุม และกวาดล้างหนังสือก้าวหน้า นักคิดก้าวหน้าใช้นามปากกามากมายเพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุม เพิ่งจะมีการเปิดเผยนามจริงเมื่อไม่นานมานี้เอง

เสนีย์ เสาวพงศ์ หรือ ศักดิ์ บำรุงพงศ์ เป็นนักคิดก้าวหน้าที่แตกต่างจากผู้อื่น เพราะมิได้ใช้ชีวิตในสังคมไทยตอนที่เขียนนวนิยาย ผลงานของเขาจึงแพร่หลายมากกว่าคนอื่นในยุคที่มีการปราบปรามอย่างเด็ดขาด ดังนั้นถึงแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามทำลายล้างความคิดก้าวหน้าที่ถูกตราว่าเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ความคิดก้าวหน้า แบบไทยๆก็ยังคงแฝงมาในรูปของนวนิยาย เรื่องสั้นกวีต่างๆที่นักคิดรุ่นหลังได้อ่านและ สืบทอด มาโดยไม่รู้ตัวเขาเป็น "นักรบ" ของนักคิดก้าวหน้าไทยในยุคนี้

เชิงอรรถ

1. Karl Marx, Theories of Surplus Value Part I, II and III (Moscow: Progress Publisher< 1976)
2. ทวีปกร (นามปากกา) ศิลปเพื่อชีวิต ศิลปเพื่อประชาชน (กรุงเทพฯ ศรีเมืองการพิมพ์, 1974), หน้า 57-58
3. เฟื่องอ้าง, หน้า 85
4. ทวีปกร(นามปากกา) บทวิเคราะห์วรรณกรรมยุคศักดินา ทวีปกร ศิลปินนักรบประชาชน (กรุงเทพฯ. พิมพ์, 1976, หน้า 107
5. เฟื่องอ้าง, หน้า 81
6. เฟื่องอ้าง, หน้า 100
7. อินทรายุทธ์และ ป. เมืองชมพู จากพระลอและศรีบูรพา (กรุงเทพฯ. สำนักสหายรัก, 1975), หน้า 21
8. เฟื่องอ้าง, หน้า 41
9. ศรีอินทรายุทธ์ (นามปากกา) ศิลปการแห่งกายกอลอน (กรุงเทพฯ เจริญวิทย์การพิมพ์, 1975), หน้า 56
10. ศิลป พิทักษ์ชน (นามปากกา) บทวิเคราะห์ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรมของจิตรภูมิศักดิ์ (กรุงเทพฯ. เจริญวิทย์การพิมพ์, 1974), หน้า 130
11. อ้างแล้ว, ทวีปกร หน้า 199
12. เฟื่องอ้าง
13. เฟื่องอ้าง, หน้า 119-120
14. เฟื่องอ้าง, หน้า 202
15. เฟื่องอ้าง, หน้า 203
16. เฟื่องอ้าง, หน้า 207
17. เฟื่องอ้าง, หน้า 88
18. เฟื่องอ้าง, หน้า 219
19. อ้างแล้ว, อินทรายุทธ์ หน้า 110-111
20. เฟื่องอ้าง

21. อ่างแล้ว, ทีปกร หน้า 260-261
22. ชลธิรา กลัดอยู่ วรรณคดีปวงชน (กรุงเทพฯ อักษรสาส์น, 1974),
หน้า 235-236
23. ศรีบูรพา (นามปากกา) รวมเรื่องสั้นรับใช้ชีวิตของศรีบูรพา (กรุงเทพฯ.
มิตรนราการพิมพ์, 1974)
24. เพิ่งอ้าง, หน้า 68

โฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ไทย

นอกเหนือจากวรรณคดีไทยที่จิตร และมาร์กซิสไทยคนอื่นๆโจมตีแล้ว ประวัติศาสตร์ไทย เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มาร์กซิสไทยพยายามบันทึกใหม่ ในสมัยนั้น ประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนเป็นตำราให้ศึกษาในโรงเรียน เป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ของกษัตริย์ และการสืบทอดราชสมบัติ เพราะเขียนโดยขุนนางซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวที่รู้เรื่องดี และมีความสามารถในการบันทึก การแบ่งยุคต่างๆ ก็ใช้พระมหากษัตริย์เป็นหลัก มาร์กซิสไทยพยายามเขียนประวัติศาสตร์ไทยใหม่ โดยพยายามตีความประวัติศาสตร์ไทยว่าเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชนชั้นแทนที่จะเป็นการบันทึกเกี่ยวกับการต่อสู้ของกษัตริย์ เพื่อรักษาแผ่นดินไทยไว้ จิตรโจมตีว่าการบันทึกประวัติศาสตร์ไทยของชนชั้นศักดินาเป็นการพยายามแสดงแต่เพียงอย่างเดียวว่าชนชั้นศักดินามีอำนาจ มีความสามารถในการสร้างประเทศ แต่แท้ที่จริงแล้วการสร้างเมืองก็ทำโดยใช้แรงงานของพวกทาสและไพร่เป็นหลัก¹ ความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยที่ยกย่องว่ากษัตริย์เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์นี้จิตรวิจารณ์ว่าได้ฝังหัวคนไทยมาช้านานจนยากที่จะแก้ไข²

จิตรเสนอแนวความคิดใหม่ของประวัติศาสตร์ไทย โดยพยายามโยงการตีความประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์เข้ากับประวัติศาสตร์ไทย จิตรเชื่อว่าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เป็นการบันทึกการต่อสู้ระหว่างชนชั้นผู้กดขี่กับชนชั้นผู้ถูกกดขี่วิถีทางแห่งประวัติศาสตร์อันยาวนานของมวลมนุษย์ ตั้งแต่ยุคชุมชนบุพกาล ผ่านยุคทาส ยุคศักดินา และยุคทุนนิยมมาจนถึงยุคทุนนิยม ขั้นสุดยอดคือจักรวรรดินิยม และการกำเนิดแห่งสังคมนิยมในปัจจุบัน เป็นวิถีทางที่ได้พัฒนาคลี่คลายมาภายใต้การรลงของระบบ "การเข้าแทนที่" นั่นก็คือ สิ่งใหม่อันดีงามกว่า สดใสกว่าและก้าวหน้าเป็นประโยชน์ ต่อมวลชนมากกว่า ได้ก้าวเข้ามาแทนที่ สิ่งเก่าอันคร่ำคร่าถอยหลัง และกำลังผุพัง สลายตัวไป³

ประวัติศาสตร์ไทยตามความคิดของจิตร มีการดำเนินเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์มนุษยชาติ นั่นคือ มีการดำเนินเป็นยุคๆ เช่นเดียวกันและเป็นการบันทึกการต่อสู้ระหว่าง

ชนชั้นเช่นเดียวกัน ในหนังสือ "โฉมหน้าศักดินาไทย" ซึ่งจิตรเขียนในปีค.ศ. ๑๙๕๗ จิตร ได้เขียนประวัติศาสตร์ไทยโดยใช้ วิธีการตีความแบบมาร์กซิสต์ทั้ง ๆ ที่จิตรยังมิได้อ่านผลงานของมาร์กซ์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์มากนัก การตีความประวัติศาสตร์ไทยของจิตร เป็นการเสนอความคิดแนวใหม่ที่สร้างความฮือฮาในหมู่นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการ จนมีคำสั่งห้ามพิมพ์ แต่หนังสือนี้เป็นที่รู้จักในหมู่นักคิดก้าวหน้าทุกคน

ถ้าหากว่าประวัติศาสตร์ไทยมีการพัฒนาเป็นยุคๆเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์มนุษยชาติแล้ว ก็ต้องมียุคทาสก่อนยุคศักดินาคือสมัยอยุธยา ซึ่งตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว ไทยไม่ได้มีทาสในสมัยสุโขทัย ซึ่งจิตรถือว่า เป็นการบันทึกที่ผิดพลาด เพราะ "ระบบศักดินา มิใช่ระบบที่โผล่ผลั้วออกมาได้เองโดยไม่มีปี่มีขลุ่ยถ้าปราศจากการพัฒนาเป็นระดับขั้นของการผลิตเสียแล้ว ระบบศักดินาจะ เกิดขึ้นไม่ได้เลย นี่เป็นกฎทางภววิสัยอันตายตัว... แน่นอน ถ้าไม่มีระบบทาสเป็นพื้นฐานเสียก่อนแล้ว ระบบศักดินาย่อมจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด"⁴

จิตรจึงเหมาเอาว่ายุคสุโขทัยคือยุคทาส และพยายามหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์มายืนยันว่า ในสมัยสุโขทัย ไทยมีทาสแล้ว โดยอ้างถึงศิลาจารึก ของพ่อขุนรามคำแหง ที่บันทึกคำว่า "ไพร่ฟ้าหน้าใส" ว่าหมายถึงทาส มิใช่ประชาชนทั่วไป

แต่ถึงแม้ว่าจะมีทาสจริงๆ ในสมัยสุโขทัย ทาสในสมัยนั้นเกิดจากปัจจัยทางการเมือง คือการทำสงครามมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างจากทาสในยุโรป ในการยอมรับว่ามีทาสสมัยสุโขทัย จิตรจำเป็นต้องยอมรับว่าการเมืองเป็นตัวกำหนดประวัติศาสตร์ มากกว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจ อย่างที่มาร์กซ์เสนอ ความคิดของจิตรแสดงความเป็นมาร์กซิสแบบไทยๆโดยแท้ และก็ได้รับการสนับสนุนจากนักคิดก้าวหน้าไทยคนอื่นๆ เช่นปรีดี พนมยงค์ ผิน บัวอ่อน และสุพจน์ ด่านตระกูล ที่พูดถึงยุคทาสในประวัติศาสตร์ไทย เหมือนกับว่าเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์

ขั้นต่อไปคือ จิตรต้องแสดงให้เห็นว่าระบบทาสในสมัยสุโขทัยพัฒนาเป็นระบบศักดินาได้อย่างไร จิตรอธิบายว่าหลังจากระบบทาสเกิดขึ้นได้เป็นเวลา ๔๐๐ ปี ก็ต้องสลายตัวไปเพราะถูกกองทัพเขมรรุกรานบรรดาพวกทาสจึงหนีไปตั้งเมืองใหม่ที่กระจัดกระจายกันออกไป ในขณะที่เดียวกันคนไทยอิสระก็ร่วมมือกันขับไล่เขมรที่ปกครองอยู่และไปตั้งเมืองใหม่ "รัฐไทยเหล่านี้มีลักษณะเป็นเจ้าของที่ดินใหญ่ที่มีป้อมปราการมั่นคง เช่น

เดียวกับเจ้าขุนมูลนายที่มีป้อมปราการใหญ่ๆของประเทศทางยุโรป ...ลักษณะสังคมมีสภาพเช่นเดียวกับยุโรปตอนแรกเริ่มเกิดระบบศักดินาไม่มีผิด⁵

จิตรอธิบายว่าระบบทาสสูญสลายไปเนื่องจากสงคราม และระบบศักดินาเกิดขึ้นเพราะความต้องการความปลอดภัย สรุปแล้วการพัฒนาสังคมไทยแต่ละยุคมีการเมืองเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น ต่อมาเจ้าไทยมีการแบ่งปันที่ดินให้กับขุนนาง ซึ่งทำให้เกิดระบบศักดินาขึ้นอย่างสมบูรณ์แต่เหตุผลในการแบ่งที่ดินนั้น จิตรชี้แจงว่าเพื่อ

๑. ป้องกันการก่อการกบฏที่อาจเกิดจากเจ้าขุนมูลนายโดยตรง
๒. เพื่อจำกัดอำนาจทางการเมืองของขุนนาง เพราะจำนวนที่ดินเป็นการแสดงถึงอำนาจทางการเมือง
๓. แสวงหาผลประโยชน์จากที่ดิน เพราะกษัตริย์มีที่ดินมาก แต่ไม่มีทาสพอที่จะทำงาน จึงมอบให้ขุนนางเป็นผู้ดำเนินการแทน และต้องส่งภาษีให้กับกษัตริย์⁶

การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยของจิตรดูน่าเชื่อถือ แต่การเน้นสาเหตุทางการเมือง ในการพัฒนาสังคมไปเป็นยุคๆมิได้เป็นการพัฒนาสังคมตามแนวทางของมาร์กซ์ เพราะมาร์กซ์ย้ำเสมอว่าเศรษฐกิจ หรือรูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปเท่านั้นที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

จิตรเน้นการกดขี่ของชนชั้นศักดินาโดยการเก็บภาษี ระบบภาษีทำให้คนต้องทำงานหนัก แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนจากแรงงานเท่าที่ควร นอกจากนี้ การเกณฑ์คนไปสร้างพระราชวัง และวัด ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการกดขี่เอาเปรียบประชาชน⁷ ซึ่งตามบันทึกประวัติศาสตร์ไทยนั้นยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เป็นยุคที่ไทยพัฒนารุ่งเรือง ทั้งทางวรรณคดี ศาสนา และการติดต่อกับต่างประเทศ แต่จิตรกลับเห็นว่ายุคนี้ เป็นยุคที่มีการกดขี่ประชาชนมากที่สุด เพราะประชาชนไม่มีสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งเป็นเครื่องมือการผลิต อันนำมาสู่การมีอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ กษัตริย์และขุนนางเท่านั้นที่มีอำนาจเนื่องจากเป็นเจ้าของที่ดินได้⁸

จิตรวิเคราะห์ว่าระบบศักดินา ได้รับการสนับสนุนจากศิลปวัฒนธรรม ค่านิยม และศาสนาที่เป็นไปตามประเพณีนิยม ซึ่งตามความจริงแล้วถูกสร้างขึ้นมาจากชนชั้นศักดินา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมืองของตนไว้

จิตรเห็นว่า วัฒนธรรม ค่านิยม และความคิดความเชื่อแบบโบราณ เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติสังคมอย่างยิ่ง เพราะชนชั้นที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นชนชั้นที่ได้รับอิทธิพลจากประเพณีโบราณคือ การเชื่อฟังและทำตามผู้มีอำนาจ ค่านิยมที่เห็นว่าบุคคลสำคัญกว่าอุดมการณ์ และการยอมรับต่อเมื่อผู้มีอำนาจยอมรับก่อนจึงจะมีการยอมรับตาม เช่น ตำแหน่งจากกองทัพต้องได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์

จิตรเห็นว่า เป็นการยากที่จะโน้มน้าวคนไทยให้ลุกขึ้นท้าทายคนที่มีอำนาจเหนือกว่า นอกจากจะพยายามชี้ให้เห็นว่าการยอมรับอำนาจโดยประเพณีนั้นเป็นการมอมเมาของชนชั้น ศักดินา ดังนั้นชนชั้นผู้ถูกปกครองควรสลัดค่านิยมโบราณนี้เสีย จิตรและนักคิดมาร์กซิสไทย ถือว่าชนชั้นศักดินาเป็นศัตรูตัวสำคัญกว่าจักรวรรดินิยม และทุนนิยมเสียอีก การที่จิตรใช้วิธีวิเคราะห์ของมาร์กซ์มาเป็นแบบแผนในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทย เป็นการบอกอย่างกลาย ๆ ว่า ยุคศักดินาและชนชั้นศักดินาจะต้องสลายไปตามกฎการพัฒนาของมนุษยชาติ

จิตรไม่ได้วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทยภายหลังยุคศักดินาเนื่องจากถูกปราบปรามโดยเจ้าหน้าที่รัฐบาล แต่ก็ได้แสดงให้เห็นชัดว่า สังคมศักดินาสร้างขึ้นจากความเห็นแก่ตัวของแต่ละคน แ่ และสังคมศักดินาสามารถรักษาสถานภาพของตนได้เนื่องจากการกดขี่ของคน โดยใช้ประเพณีวัฒนธรรมที่ตนสร้างขึ้นเองเป็นเครื่องมือ แต่ถึงแม้ว่าระบบศักดินาจะแข็งแกร่งเพียงใดก็ตาม จะไม่สามารถฝืนกฎการพัฒนาสังคมได้ และต้องพบกับจุดจบในที่สุด และสังคมไทยก็จะพัฒนาต่อไปเป็นยุคทุนนิยม และสังคมนิยม และในที่สุดก็จะเป็นสังคมคอมมิวนิสต์

ผิน บัวอ่อน นักคิดก้าวหน้าอีกคนที่วิเคราะห์สังคมไทยในหนังสือ“วิจัยสังคมไทย” เขาเห็นว่า สังคมไทยกำลังอยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงจากยุคศักดินา ไปเป็นยุคอาณานิคม ภายใต้จักรวรรดินิยมตะวันตก คือมีลักษณะเป็น“กึ่งศักดินา กึ่งเมืองขึ้น” ผินวิเคราะห์ว่า กษัตริย์และขุนนาง สูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับชนชั้นทุนนิยมน้อยและชนชั้นจักรวรรดินิยม ชนชั้นศักดินาพยายามเอาตัวรอดโดยการเปลี่ยนการครอบครองที่ดินเป็นอำนาจทางเศรษฐกิจที่ใช้โดยผ่านระบบราชการและทหาร การกระทำดังกล่าวเป็นการร่วมมือกันระหว่างขุนนางกับนายทุน เพื่อกดขี่ชาวนาและชนชั้นกรรมกรที่เกิดขึ้นใหม่ยุคนี้จึงเป็นยุคที่ยุงเหยิง เพราะมีการต่อสู้ดิ้นรนระหว่างชนชั้นเกิดขึ้น คือระหว่าง

ชนชั้นชาวนาและเจ้าของที่ดิน ระหว่างประชาชนและขุนนางกับนายทุน ระหว่างผู้รักชาติ และจักรวรรดินิยม และระหว่างชนชั้นกรรมกรและนายทุน⁹

ฉันมีความมั่นใจว่า ประวัติศาสตร์ไทยจะต้องดำเนินไปจนถึงยุคที่สูงที่สุดคือ สังคมคอมมิวนิสต์ เพราะสังคมเก่าต้องสลายตัวไปตามกฎของการพัฒนาสังคม¹⁰

การเสนอโฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์ไทย ได้รับการยอมรับจากนักคิดมาร์กซิสไทยกันทั่วหน้า เนื่องจากมาร์กซิสไทยเห็นพ้องต้องกันว่าการที่จะกำจัดชนชั้นศักดินาออกไปจากประวัติศาสตร์ไทย จำเป็นต้องเปลี่ยนโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทยเสียใหม่ให้คล้องจองกับโฉมหน้าประวัติศาสตร์ยุโรปตามวิธีการของมาร์กซ์ แต่มาร์กซิสไทยลืมนึกถึงจริงอย่างหนึ่งคือ ระบบศักดินาไทยแตกต่างจากระบบฟิวดัลของยุโรป

มาร์กซ์เอง มิได้พยายามรวมสังคมเอเชียในการตีความทางประวัติศาสตร์ ในบทความที่มาร์กซ์พูดถึงสังคมเอเชีย¹¹ มาร์กซ์เชื่อว่าประเทศแถบเอเชียมีรูปแบบการพัฒนาสังคมแตกต่างไปจากประเทศต่างๆทางยุโรป ดังนั้นจึงไม่สามารถนำเอารูปแบบของยุโรปมาใช้กับสังคมเอเชียได้ มาร์กซ์อธิบายว่า "รูปแบบการผลิตของเอเชีย" มีลักษณะที่ไม่มีการครอบครองที่ดิน ดังนั้นชุมชนจึงร่วมมือกันต่อต้านการรุกรานจากภายนอก มีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างอุตสาหกรรมในครัวเรือนและกสิกรรม และจำเป็นต้องมีการรวมอำนาจทางการเมือง เพื่อให้รัฐจัดการดูแลระบบส่งน้ำเพื่อการเกษตร และรัฐมีอำนาจสูงสุดในการเก็บมูลค่าเพิ่ม¹²

มาร์กซ์ใช้อินเดียและจีนเป็นตัวอย่าง แต่ระบบสังคมไทยก็ไม่แตกต่างกันนัก มาร์กซ์สาธยายลักษณะของสังคม ที่มีรูปแบบการผลิตแบบเอเชียในบทความชื่อ The Grundrisse ว่า สังคมแบบนี้ จะเป็นสังคมที่ตายตัวไม่มีกลไกใดๆที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นเช่นนี้เพราะกษัตริย์ในเอเชีย มีอำนาจมากกว่าพวกเจ้าของที่ดินในยุโรป ดังนั้นกษัตริย์ในเอเชียจึงมีอำนาจสูงสุด เนื่องจากเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตเพียงผู้เดียว¹³ และการเป็นเจ้าของที่ดินก็ทำโดยการแต่งตั้งมิใช่การรับมรดกแบบยุโรป ระบบการรับที่ดินแบบเอเชียนี้ทำให้เกิดการต่อสู้ทางชนชั้น เพราะชนชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นผู้ถูกปกครองมีผลประโยชน์ร่วมกันคือความปลอดภัยของชาติ¹⁴

ในข้อเขียนชิ้นหนึ่ง มาร์กซ์แบ่งยุคของการสังคมเอเชียเป็น สังคมเอเชีย สังคมฟิวดัลแบบโบราณ สังคมทุนนิยมสมัยใหม่ และสังคมแบบสังคมนิยม¹⁵

อย่างไรก็ตามมาร์กซ์มิได้ตีความการพัฒนาสังคมเอเชียให้เลียนแบบการพัฒนาของยุโรป ถ้าหากว่านักคิดก้าวหน้าไทยได้อ่านและศึกษาความคิดของมาร์กซ์ที่เกี่ยวกับสังคมเอเชียแล้วมิได้หยิบยกมาใช้ แต่กลับนำการวิเคราะห์สังคมตะวันตกมาเป็นแบบ ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองได้อย่างหนึ่ง

เชิงอรรถ

1. ศิลป พิทักษ์ชน บทวิพากษ์วิจารณ์ว่าด้วยศิลปะวัฒนธรรมของจิตร ภูมิศักดิ์ (กรุงเทพฯ. เจริญวิทย์การพิมพ์, 1974), หน้า 185-186
2. เพิ่งอ้าง
3. อ้างแล้ว,
4. สมสมัย ศรีศุทรพรพรณ (นามปากกา) โฉมหน้าของศักดินาไทย (กรุงเทพฯ. อักษรสัมพันธ์, 1976), หน้า 91-92
5. เพิ่งอ้าง, หน้า 128
6. เพิ่งอ้าง, หน้า 148-150
7. เพิ่งอ้าง, หน้า 301
8. เพิ่งอ้าง, หน้า 20
9. อำนาจ ยุทธวิวัฒน์ (นามปากกา) วิจัยสังคมไทย (กรุงเทพฯ. ประชามิตร, 1974), หน้า 52-53
10. เพิ่งอ้าง, หน้า 8
11. ดู Robert C. Tucker, *The Marx-Engels Reader* (New York: N.W. Norton & Company, Inc, 1963), หน้า 110
12. "The Pre-Capitalist Forms of Production" cited by Ernest Mandel, *The Formation of The Economic Thought of Karl Marx* (London: Review Press, 1971), หน้า 121-122
13. Grundrisse, pp. 375-376 อ้างโดย George Lichtheim ใน *Karl Marx* edited by Tom Bottomore (New Jersey: Prentice Hall, 1973), หน้า 161
14. *Capital* V III หน้า 771
15. "Preface to the Critique of Political Economy" in *Selected Works V. I.*, หน้า 504

บทบาทใหม่ของสตรี

มาร์กซิสไทยโจมตีการวางบทบาทของสตรีไทยโดยยึดความคิดของมาร์กซ์และ
เองเกลส์มาใช้¹ โดยมีความเชื่อว่า ชนชั้นศักดินาเป็นผู้วางระบบระเบียบขนบธรรมเนียม
ประเพณีและวัฒนธรรมไทยมาเป็นเวลานาน จนคนไทยหลงเชื่อว่า เป็นแนวทางการ
ปฏิบัติ ที่ทุกคนควรทำตาม เพราะเป็นประเพณีไทย ที่ปฏิบัติสืบทอดมาที่ทุกคนต้อง
ยอมรับ ในทำนองเดียวกันสตรีไทยที่หลงเชื่อว่าบทบาทของตน ควรเป็นไปตามประเพณี
ที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นศักดินามาเป็นเวลาช้านาน

โดยประเพณีนั้น คนไทยถือว่าสตรีเป็น “ข้างเท้าหลัง” ซึ่งต้องเดินตาม “ข้างเท้า
หน้า” คือผู้ชาย อศนี พลจันทร² เป็นผู้หนึ่งเห็นด้วยกับเองเกลส์ที่เห็นว่า การพัฒนา สังคม
มีปัญหา ๒ ประการคือ การเป็นปฏิปักษ์ทางชนชั้น และการเป็นปฏิปักษ์ทางเพศ²
สตรีไทยตกเป็นเหยื่อของการเป็นปฏิปักษ์ทั้งสองอย่าง ในฐานะที่เป็นสตรี และในฐานะที่
เป็นชนชั้นถูกปกครอง³ ทุกลาภให้เหตุผลว่า การกดขี่สตรีมีรากเหง้ามาจากความ
สัมพันธ์และเงื่อนไขในการผลิต ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมกรกดขี่สตรีแตกต่างกัน
เนื่องจากชนชั้นกรรมกรไม่ได้เป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต จึงไม่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ
เหนือสตรี อีกประการหนึ่งผู้หญิงมีโอกาสทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับ
ผู้ชาย จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน ชนชั้นกรรมกรจึงกดขี่สตรี โดยการใช้
กำลังมากกว่าการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจ⁴

จิตรวิเคราะห์ว่าเนื่องจากความเชื่อทางประเพณี ทำให้ผู้หญิงไทยไม่เพียงแต่ถูก
แยกออกไปจากบทบาททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเท่านั้น แต่ยังถูกกดให้ต่ำลง
จากการเป็นมนุษย์ คือเป็นเพียงเครื่องระบายความใคร่ที่ไม่ต่างไปจากทาส สตรี ตาม
ทัศนะของศักดินา มีหน้าที่ดูแลบ้าน ประกอบอาหาร ทำความสะอาด ตั้งครุฑ ดูแลบุตร
และสามี⁵ ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงไทยจึงไม่รู้เรื่องอะไรมาก ไม่สามารถยืนหยัดบนขาของตน
เองและเป็น “ข้างเท้าหลัง” ตามความเชื่อทางประเพณี⁶

การกดขี่ทางเพศตามทัศนะของนักคิดมาร์กซิสไทย มีสาเหตุมาจากขนบธรรมเนียม
นิยมประเพณีและวัฒนธรรมมากกว่าทางเศรษฐกิจ โดยเริ่มจากการใช้กฎหมาย ที่ทำให้

การกดขี่เป็นสิ่งถูกต้อง อัครนิธิชี้ให้เห็นว่า กฎหมายครอบครัวและกฎหมายมรดกแสดง การกดขี่สตรีไทยมาก⁷ กุหลาบยกเอากฎหมายตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ถือว่าสตรี เป็นสมบัติส่วนตัว ซึ่งให้สิทธิสามีสามารถขายภรรยาได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอม จากภรรยา⁸ ถึงแม้ว่ากฎหมายนี้จะถูกล้มเลิกไปแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๖๗ ก็ยังเป็น หลักฐาน ที่แสดงว่าชนชั้นศักดินาเห็นว่าสตรีเป็นเครื่องระบายความใคร่เท่านั้น นอกจากนี้ คำ*ประพันธ์* ในวรรณคดี ศักดินาที่ชมโฉมสตรีที่เน้นในการให้สตรีมีบทบาทเพียง เครื่องระบายความใคร่⁹ และคำสอนสตรีที่แอบแฝงอยู่ในวรรณคดีศักดินา เช่น เรื่อง "กฤษณาสอนน้อง" ที่สอนให้สตรีเชื่อฟังสามี ทำงานบ้านเก่งปรนนิบัติสามีเยี่ยงทาส และ เคารพนับถือสามีโดย ไม่มีการโต้แย้งใดๆ¹⁰ ล้วนเป็นการกดขี่สตรีไม่ให้มีโอกาสเข้า ร่วมปฏิวัติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

นักคิดก้าวหน้าไทยที่เป็นสตรีที่มีบทบาทเด่นในการเรียกร้องสิทธิสตรีไทยคือ จิระนันท์ พิตรปรีชา นักเขียนที่ได้รับรางวัลซีไรท์ซึ่งเริ่มงานเขียนช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๓ แต่ การวิเริ่มโจมตีการกดขี่สตรี เริ่มโดยจิตร อัครนิธิ และกุหลาบ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๙๕๔ ซึ่ง อาจคาดได้ว่านักคิดทั้งสามเขียนโจมตีเรื่องนี้ขึ้น โดยคาดว่าในอนาคตต้องมีนักคิดก้าว หน้าสตรีที่สืบทอดเจตนารมณ์ต่อจากตนเพราะในปี ค.ศ.๑๙๕๔ นั้นขบวนการเคลื่อนไหว เพื่ออิสรภาพของสตรีแบบตะวันตกยังไม่ได้แพร่หลายเข้ามาในไทยจนกระทั่งปี ค.ศ. ๑๙๗๐

การเรียกร้องให้สตรีมีบทบาททางการเมืองนอกเหนือไปจากบทบาทที่กำหนด ตามชนบ ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เป็นการกระทำที่มาร์กซิสไทยต้องการให้ สตรีมาร่วมปฏิวัติ โดยชักชวนสตรีให้ปฏิเสธประเพณี ที่มาร์กซิสไทยเชื่อว่า เป็นการ กำหนดโดยระบบศักดินา และการพยายามดึงสตรีให้เข้ามาร่วมปฏิวัติ เป็นยุทธวิธีที่ สามารถดึงคนจำนวนมากให้สนใจมากขึ้น เพราะเมื่อนักคิดก้าวหน้าโจมตีชนชั้นศักดินา ชนชั้นนายทุน หรือจักรวรรดินิยมก็เป็นการโจมตีชนกลุ่มน้อย แต่เมื่อดึงเอาผู้หญิงให้มา ร่วมการปฏิวัติ มากกว่าห้าสิบลเปอร์เซ็นต์ของประชากรไทยก็ต้องหันมาสนใจ และคงมี จำนวนไม่น้อยที่เห็นด้วย เพราะสังคมไทยกำลังพัฒนาเป็นสังคมสมัยใหม่ ที่เปิดโอกาส ให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่ค่านิยมโบราณยังไม่เปลี่ยน มาร์กซิสไทยถือเอาการ เปลี่ยนแปลงสังคมที่เร็ว จนค่านิยมโบราณตามไม่ทัน เป็นจุดบอดที่ชนชั้นศักดินาต้อง รับผิดชอบ ซึ่งบังเอิญความคิดของมาร์กซิสไทย คล้องจองกับความคิดของผู้หญิงไทย

สมัยใหม่มาก ข้อเขียนนักคิดมาร์กซิสไทยในเรื่องบทบาทสตรีในสมัยใหม่ จึงได้รับความนิยมสูง

ความคิดที่ให้ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้นำทางการเมืองนั้นมิได้เกิดมาโดยไม่มีเหตุผล มาร์กซิสไทยยกตัวอย่างวีรสตรีไทยในสมัยโบราณ เช่น ท้าวสุรนารี ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร และพระศรีสุริโยทัย ต่างก็แสดงความกล้าหาญ ที่ควรเอาเป็นตัวอย่าง แทนที่จะทำตามแบบฉบับของผู้หญิงตามความนิยมของชนชั้นศักดินาคือ ผู้หญิงที่สวยงาม ผอม บอบบาง อ่อนแอ ไม่สามารถทำอะไรได้เลย ในแง่นี้มาร์กซิสไทยสนับสนุน ให้สตรีไทยมีบทบาทเหมือนสตรีในชนบท ที่รับผิดชอบในการประกอบอาชีพร่วมกับสามี ทำงานเคียงข้างกับสามี และในขณะเดียวกันก็มีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจร่วมกับสามี ความคิดที่ ให้สตรีมีความเสมอภาคเท่าเทียมกับบุรุษนี้ เป็นความคิดที่มาร์กซ์ และเอนเงิลส์เสนอใน ข้อเขียนของเขาหลายชิ้น แต่มิได้เน้นประเพณีเหมือนกับมาร์กซิสไทย

เชิงอรรถ

1. Engels, The Origin of The Family, Private Property and the State in Selected Works V.III, หน้า 240
2. อินทรายุทธ์ " สถานภาพของสตรีตามประวัติศาสตร์ " ใน กุหลาบ สายประดิษฐ์ และ จิตร ภูมิศักดิ์ ประวัติศาสตร์สตรีไทย (กรุงเทพฯ. ชมรมหนังสือแสงดาว, 1976) หน้า 64
3. อ่างแล้ว
4. กุหลาบกล่าวปาฐกถาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 4 พฤษภาคม 1952 จาก อ่างแล้ว, สายประดิษฐ์ หน้า 41-42
5. เฟิ่งอ่าง, หน้า 85
6. เฟิ่งอ่าง
7. อ่างแล้ว, สายประดิษฐ์ หน้า 67
- a. เฟิ่งอ่าง, หน้า 32
9. อ่างแล้ว, สายประดิษฐ์และภูมิศักดิ์ หน้า 88
10. เฟิ่งอ่าง, หน้า 115-116

พระพุทธเจ้าและมาร์กซ์

ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ไทย บทบาทของสตรี และศิลปิน มาร์กซิสไทย พยายามใช้วิธีการหรือความคิดของมาร์กซ์เป็นแนวทาง ถ้าหากออกนอกกลุ่มนอกทางของ มาร์กซ์ไปบ้าง ก็เนื่องจากการฝังลึกในค่านิยมไทย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือการตีความแนวความคิดของมาร์กซ์อย่างผิดๆ หรือเนื่องจากการพยายามให้แนวความคิดของมาร์กซ์ให้เป็นที่ยอมรับของคนไทยมากขึ้น การหักเหไปจากแนวความคิดดั้งเดิมของมาร์กซ์แตกต่างกันไปในแต่ละคน และแต่ละเรื่อง แต่มีแนวความคิดเรื่องหนึ่งที่นักคิดมาร์กซิสไทยทุกคนเห็นพ้องต้องกัน และไม่เห็นด้วยกับความคิดของมาร์กซ์ นั่นคือเรื่อง ศาสนา

มาร์กซ์ถือว่า ศาสนาเป็นเสมือนกัญชา ที่ทำให้คนติดเหมือนยาเสพติด ซึ่งมีแต่โทษมากกว่าคุณประโยชน์ ซึ่งก็รวมถึงศาสนาพุทธด้วย¹ แต่มาร์กซิสไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่ศึกษาพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง กลับเห็นพ้องต้องกันว่า ศาสนาพุทธเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้คนหลุดพ้นจากความทุกข์และการกดขี่ได้ ดังนั้นศาสนาพุทธในทัศนะของมาร์กซิสไทยเป็นแนวความคิดที่ควรทำตาม แทนที่จะพยายามลบล้างแนวความคิดของพุทธศาสนา เช่นเดียวกับความคิดเรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และบทบาทของสตรีมาร์กซิส ไทยพยายามวิเคราะห์ให้เห็นว่าปรัชญาศาสนาพุทธไม่แตกต่างจากแนวทางมาร์กซิสนัก มาร์กซิสไทยเห็นว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนที่ดีและมีเป้าหมายที่ดี แต่ชนชั้นศักดินาได้บิดเบือนคำสอนของพุทธศาสนาไปหมด² พุทธ ศาสนามีได้เป็นอุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง แต่เป็นความเชื่อที่ถูกบิดเบือนไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แต่ประชาชนสามารถรื้อฟื้นคำสอนอันแท้จริงของพระพุทธเจ้าได้ เพราะคำสอนนี้เป็นเครื่องมือในการปลดแอกให้พ้นจากการกดขี่จากชนชั้นปกครอง จิตรอธิบายว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่บริสุทธิ์ แต่ถูกชนชั้นปกครองนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกดขี่เพื่อสร้างอำนาจของตน และเพื่อให้คนเชื่อฟัง ทั้งๆ ที่พุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อทำลายล้างการกดขี่ระหว่างชนชั้น ศาสนาพุทธปฏิเสธพระเจ้าและผีสังนางไม้ แต่ชนชั้นศักดินา

กลับพยายามผสมผสานความเชื่อในเรื่องนี้เข้ากับศาสนาพุทธเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้น
ตน³

มาร์กซิสไทยแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมต่างๆ เช่นการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา มิได้เป็น
พิธีทางพุทธศาสนา แต่เป็นพิธีกรรมที่ชนชั้นปกครองสร้างขึ้นเองแล้วอ้างว่า เป็นพิธีทาง
ศาสนา⁴ พุทธศาสนาที่แท้จริงนั้นมาร์กซิสไทย เห็นว่าไม่แตกต่างจากความคิดของ
มาร์กซ์ ข้อโต้แย้งนี้ขัดกับข้อเขียนของมาร์กซ์ที่ว่า “ความต้องการความสุขที่แท้จริงของ
คนคือการที่คนต้องแยกศาสนา ซึ่งเป็นความสุขอันจอมปลอมออกไปจากคน”⁵ เลนิน
ประกาศอย่างเปิดเผยว่า “มาร์กซ์ถือว่าศาสนาสมัยใหม่และองค์การทางศาสนาทุกศาสนา
เป็นเครื่องมือของชนชั้นนายทุน ที่ปกป้องนายทุนให้ทำการกดขี่และทำให้ชนชั้น กรรมกร
ต้องติดเหมือนยาเสพติด”⁶ การที่มาร์กซิสไทยพยายามชักจูงว่าศาสนาพุทธและลัทธิ
มาร์กซ์คล้ายคลึงกัน เป็นการหักล้างคำโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลที่โจมตีลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าต้องการทำลายศาสนาพุทธ

มาร์กซิสไทยบางคนอ้างว่า ศาสนาที่มาร์กซ์กล่าวถึงหมายถึงศาสนาที่มีพระเจ้า
เท่านั้นมิได้หมายถึงพุทธศาสนา มาร์กซิสไทยเชื่อว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างภาษา และดนตรี
ด้วยมือทั้งสองของตนเอง คนสร้างสังคมและวัฒนธรรมด้วยมือของตนเอง มิใช่พระเจ้า⁷

กุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนบทความแสดงถึงทัศนะของตนต่อพุทธศาสนา
อย่างละเอียด กุหลาบเห็นว่าพระพุทธเจ้าและมาร์กซ์มีทัศนะเกี่ยวกับสาเหตุของความ
ทุกข์เหมือนกัน คือความโลภในทรัพย์สิน แต่ดั้งเดิมทีเดียวมนุษย์ที่เราเรียกว่า เป็นคน
ป่าเถื่อนอย่างที่สุดนั้นได้อยู่ร่วมกันมาฉันท์พี่น้อง ปราศจากข้าทาสและการ แบ่งชั้น
วรรณะในชุมชน จนกระทั่งนายได้เข้าครอบครองถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติที่เคยเป็น
สมบัติของชุมชน ยึดถือว่าของสิ่งนี้ของมีงของกูขึ้นมา พร้อมทั้งได้ดำเนินการสะสมทรัพย์สิน
สมบัติ และพอกพูนความโลภขึ้นในกมลสันดาน เป็นเหตุให้เกิดชนชั้นที่เป็นนายและชน
ชั้นที่เป็นทาสขึ้นมา.....เหตุนั้นแหละที่ทำให้เกิดการเบียดเบียนหรือการกดขี่ขูดรีดอย่าง
ทารุณ”⁸

การตีความบทบัญญัติของพุทธศาสนาให้เข้ากับความคิดของมาร์กซ์ เป็นวิธีการที่
มาร์กซิสไทยถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน และผลคือการบิดเบือน แนวความคิดของ
พุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น กุหลาบอ้างว่าความโลภก็เหมือนกับการมีทรัพย์สินส่วนตัว

แต่โดยแท้จริงแล้ว “โลก” ในทัศนะของพุทธศาสนา มิได้จำกัดความโลกในทรัพย์สินเท่านั้น แต่มีความหมายครอบคลุมกว้างไปถึงความต้องการความสุข อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ทั้งมวล และความทุกข์หมายถึงความทุกข์ทางจิต มิใช่ความทุกข์อันเนื่องมาจากการขาดแคลนวัตถุ พุทธศาสนาเน้นจิตมากกว่าวัตถุ ในขณะที่มาร์กซ์เน้นสสารหรือเครื่องมือการผลิตที่สามารถทำให้เกิดทุกข์และสุขได้

ความทุกข์ในแง่ของพุทธศาสนา มิได้จำกัดเพียงความทุกข์ของชนชั้นผู้ถูกปกครองเท่านั้น แต่หมายถึงความทุกข์ของสิ่งที่มีชีวิตตั้งแต่พืช สัตว์ และมนุษย์ และการพ้นทุกข์ก็ทำได้โดยคนแต่ละคนต้องช่วยตนเองโดยการวิปัสสนา ไม่มีใครช่วยใครได้ ในขณะที่มาร์กซ์ประกาศให้ชนชั้นกรรมาชีพทั่วโลกร่วมมือกันปฏิวัติพร้อมกัน เพื่อให้หลุดพ้นจากการกดขี่อันเป็นความทุกข์ของชนชั้นกรรมาชีพ ในแง่นี้มาร์กซ์มีวิธีการที่รุนแรงที่ขัดกับพุทธศาสนาอย่างตรงกันข้าม

แต่มาร์กซิสไทยมักจะเพิกเฉยต่อข้อแตกต่างเหล่านี้ สุพจน์ ด้านตระกูล พยายามแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาเน้นวัตถุนิยมเช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซ์⁹ โดยอ้างว่า พุทธศาสนาและมาร์กซ์ถือว่าสิ่งที่เป็นจริงคือสิ่งที่เราสัมผัสได้ กุหลาบ สนับสนุนความคิดของสุพจน์ ที่เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดจากการทดลองแบบวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซ์¹⁰ มาร์กซ์มิได้บอกให้คนหนึ่งเป็นทุกข์ แต่กระตุ้นให้เน้นการปฏิบัติให้พ้นทุกข์คือรวมกำลัง เข้าและเรียกร้องต่อสู้ก็จะประสบความสำเร็จ¹¹ เขาอ้างว่าพุทธศาสนาเน้นการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์เช่นกัน และสรุปว่าการปฏิบัตินั้นเหมือนกับวิธีการของมาร์กซ์คือ การปฏิวัติ ซึ่งเป็นการสรุปอย่างหยาบๆ ที่บิดเบือนคำสอนของพุทธศาสนาโดยสิ้นเชิง เพราะวิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ตามหลักศาสนาพุทธ คือการนั่งสมาธิเพื่อให้จิตว่างจากความคิดทั้งปวง รวมทั้งความโลภ โกรธ และหลง แต่มาร์กซ์เน้นการลุกฮือปฏิวัติที่เต็มไปด้วยความรุนแรง และทำด้วยความมีกิเลสที่ขัดกับแนวปฏิบัติของศาสนาพุทธ

กุหลาบเห็นว่าทั้งพุทธศาสนาและลัทธิมาร์กซ์มีเป้าหมายเดียวกันคือ “ขจัดความทุกข์ของมวลมนุษย์”¹² และเสนอแนะให้นำข้อปฏิบัติของมาร์กซ์และพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้โดยกล่าวว่า “ผู้ที่ศึกษาและเข้าใจคำสอนของทางทั้งสองนี้อย่างถูกต้อง และหากว่าเขาปรารถนา เขาก็ย่อมเอาคุณค่าอันประเสริฐ ที่มีอยู่ในคำสอนทั้งสองไปปฏิบัติ”¹³

ความพยายามที่จะผสมผสานหลักการมาร์กซิสม์และพุทธศาสนาเข้าด้วยกันเป็นเป้าหมายที่เห็นได้ชัดของมาร์กซิสไทย ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้บุกเบิกในการสานแนวความคิดทั้งสอง โดยเขียนหนังสือเรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคม” ซึ่ง “เป็นการประสานหลักทฤษฎีต่างๆ ไปเข้ากับสภาวะอันแท้จริงของสังคมไทย”¹⁴ หลังจากประสบความล้มเหลวในการเรียกอำนาจคืนมาจากทหาร ปรีดีเดินทางไปอยู่ที่ประเทศจีน ซึ่งพรรคก๊กมินตั๋งปกครองอยู่ในขณะนั้น ปรีดีได้เห็นการปฏิวัติในจีน และได้นำมาเป็นข้อคิดในการเขียนทฤษฎีการเมืองของตน

ปรีดีอธิบายว่า “อนิจจัง” ในแง่ของพุทธศาสนานั้นไม่แตกต่างจากกฎวัตถุนิยมวิภาษ (dialectical materialism) ของมาร์กซ์ โดยพยายามอธิบายว่า อนิจจังก็คือการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากพลังบวกและพลังลบปะทะกัน และสิ่งที่เกิดใหม่เป็นผลของการปะทะของพลังทั้งสอง การเปลี่ยนแปลงของสังคมคือการปฏิบัติเปลี่ยนแปลง การปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นประชาธิปไตย “สังคมก็มิอาจหลีกเลี่ยง ให้พ้นไปจากกฎแห่งอนิจจัง....คือสังคมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมย่อมมีด้านบวกกับด้านลบภายในสังคม...ที่ปะทะกันอยู่..สภาวะใหม่ย่อมได้รับชัยชนะ”¹⁵

ปรีดีพรรณาอย่างละเอียดถึงกฎการพัฒนาสังคมของมาร์กซ์ที่เน้นการพัฒนาเครื่องมือการผลิต หรือพลังการผลิตซึ่งอยู่ภายใต้กฎของพุทธศาสนา คือเป็นอนิจจังด้วยการพัฒนาสังคมจากสังคมบุพกาล เป็นสังคมทาส สังคมศักดินา สังคมนายทุน สังคมนิยม และสังคมคอมมิวนิสต์ก็เป็นไปตามกฎอนิจจัง¹⁶ และผลสุดท้ายสังคมก็จะพัฒนาถึงที่สุดเป็นสังคมของพระศรีอารียะคือทุกคนเท่าเทียมกัน มีความสุข ไม่มีการเบียดเบียนกดขี่ข่มเหงกัน และนี่ก็คือสังคมคอมมิวนิสต์นั่นเอง¹⁷

ปรีดีพยายามอธิบายถึงคำทำนายในพุทธศาสนาที่จะเกิดยุคมิลลันเนียมที่คนเบียดเบียนกันและต้องต่อสู้กันจนฝ่ายที่ถูกกดขี่ชนะ ซึ่งก็คือการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ¹⁸

มาร์กซิสไทยเห็นพ้องต้องกันว่า พุทธศาสนาเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซ์ ดังนั้นมวลชนต้องปฏิบัติตามหลักการทั้งสอง “จึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันคือความอุดมสมบูรณ์ของมวลมนุษยชาติ และความสงบศานติ (สงบจากกิเลสตัณหาทั้งหลาย) หรือ พระนิพพาน”¹⁹

สุพจน์ ด้านตระกูลเป็นนักคิดมาร์กซิสไทยที่มีผลงานเกี่ยวกับพุทธศาสนาหลายเรื่องเขาเชื่อว่า พุทธศาสนาและลัทธิมาร์กซ์ จำเป็นต้องพึ่งกันจึงจะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน สิ่งที่แตกต่างกันคือมาร์กซ์เริ่มจากภายนอก คือสิ่งแวดล้อม ส่วนพุทธศาสนาเริ่มจากภายใน คือทำให้คนปฏิบัติจิตของตนให้ถึงที่สุดแล้ว สังคมจึงจะดีไปด้วย²⁰ แต่ศาสนาสามารถแก้ปัญหาสังคมได้ก็ต่อเมื่อคนกินที่อยู่ดีก่อน ส่วนสวัสดิการที่จะให้แก่สังคมสามารถเป็นไปได้ โดยวิถีทางของคอมมิวนิสต์เท่านั้น²¹

ในการเชื่อมโยงศาสนาพุทธและลัทธิมาร์กซ์เข้าด้วยกัน หรือในการปรับปรุงลัทธิมาร์กซ์ให้เป็นแบบไทยๆ มาร์กซิสไทยทำไปเพราะรู้ว่า ศาสนาพุทธเป็นแก่นสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทย ยากที่จะขจัดออกไปได้ ทางออกที่ดีที่สุด คือการพยายามแสดงว่าคำสอนในศาสนาพุทธเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติสังคมนิยมของมาร์กซ์ การยอมรับศาสนาพุทธของมาร์กซิสไทย ทำให้มาร์กซิสไทยมีความคิดเกี่ยวกับศาสนา แตกต่างไปจากมาร์กซิสในประเทศอื่นๆ

ในขณะที่มาร์กซิสไทย พยายามชักจูงให้คนไทยยอมรับแนวความคิดของมาร์กซ์ เช่นตีความทฤษฎีวิวัฒนิยมวิภาษว่าเป็น “อนิจจัง” เพื่อให้คนไทยคุ้นเคยกับความคิดนี้ มาร์กซิสไทยก็เปลี่ยนความคิดมาร์กซ์ไปด้วย เพราะเป็นการดัดแปลงให้ลัทธิมาร์กซ์เป็นระบบจริยธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ความคิดไทยแตกต่างไปจากความคิดตะวันตก ที่มีได้แบ่งแยกวิถีทางดำรงชีวิตเป็นส่วนๆ คือปรัชญา การเมือง จริยธรรมพุทธศาสนา เป็นแนวทางดำรงชีวิตที่ครอบคลุมทุกเรื่อง นักคิดมาร์กซิสไทยจึงถนัดที่จะมองว่าแนวทางของมาร์กซิสครอบคลุมไปทุกเรื่องเช่นเดียวกัน

ข้อเขียนของมาร์กซิสไทยในเรื่องพุทธศาสนา จึงเป็นการพยายามที่จะเชื่อมโยงศาสนาพุทธเข้ากับแนวปฏิบัติของมาร์กซิสเกือบทุกเรื่อง เช่น การเปรียบเทียบวิธีการที่พระสงฆ์สารภาพผิดกับคณะสงฆ์เมื่ออาบัติ เป็นการวิจารณ์ตนเองที่ถือปฏิบัติในประเทศคอมมิวนิสต์ การเชื่อมโยงว่าความโลภก็คือการมีทรัพย์สิน และการทำลายความอยากเป็นการทำลายกรรมสิทธิ์ซึ่งจะนำไปสู่นิพพาน สังคมไรชนชั้นแบบคอมมิวนิสต์ก็คือสังคมนิยมหรือแม้แต่ความคิดเรื่องกรรมก็ถูกเปลี่ยนเป็นส่วนหนึ่งของมาร์กซิสต์ สิ่งที่มาร์กซิสไทยไม่พูดถึงคือ การมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงของคน เป็นเครื่องหมายของกรรมดี (เพราะฉะนั้นผู้ปกครองก็เป็นคนดีตามหลักศาสนาพุทธ) แต่กลับยืนยันว่า

ในอนาคต ชนชั้นกรรมาชีพจะเป็นชนชั้นปกครองและจะเป็นได้ก็ต่อเมื่อทำกรรมดีร่วมกัน
คือร่วมกันปฏิบัติ

คำสอนของพุทธศาสนา ที่สนับสนุนการพิสูจน์ด้วยตนเองเมื่อสงสัยในสิ่งใดก็ตาม
และห้ามมิให้เชื่อโดยไม่มีเหตุผล²² เป็นหลักปฏิบัติที่ขัดกับลัทธิมาร์กซ์อย่างยิ่ง เพราะ
พรรคคอมมิวนิสต์เป็นศูนย์กลางสำคัญ ที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้ ข้อแตก
ต่างอันนี้ทำให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างมาร์กซิสไทย และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย
ไทย

เชิงอรรถ

1. มาร์กซ์เขียนใน 'Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Right' ว่า "ศาสนาเป็นเครื่องหมายของการกดขี่ทางวัฒนธรรม เป็นการแสดงอารมณ์ในโลกที่ไร้หัวใจ และเป็นวิญญานของสภาพที่ไร้วิญญาน ศาสนาเป็นฝิ่นของประชาชน" ดู อ้างแล้ว, Tucker , หน้า 12
2. ดู พุทธทัศนะของศรีบูรพา ในรวมบทความเกี่ยวกับศาสนาพุทธของกุหลาบ ดู สุพจน์ ด้านตระกูล ใน โลกคอมมิวนิสต์
3. อ้างแล้ว, ทีปกร หน้า 103
4. ดูรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีทางศาสนาใน เฟิ่งอ้าง, หน้า 112-117
5. Anti-Duhring page 41 อ้างโดย Robert Freeman, Marxist Social Thought New York" Harcourt Brace & World Inc., 1968), หน้า 217
6. Lenin 'The Attitude of the Workers's Party towards Religion (May 19 11) Selected Works (London: Lawrence and Wishart' Ltd., 1939) Vol. XI หน้า 663-664
7. นายผี(นามปากกา) พระเจ้าอยู่ที่ไหน (กรุงเทพฯ. กระแสธาร, 1976). หน้า 7-8
8. ฝ่ายวิชาการ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธทัศนะของศรีบูรพา (กรุงเทพฯ . อักษรสัมพันธ์, 1976), หน้า 163-164
9. อ้างแล้ว, ด้านตระกูล หน้า 127
10. อ้างแล้ว, ฝ่ายวิชาการ หน้า 105
11. เฟิ่งอ้าง, หน้า 155-156
12. อ้างแล้ว, พนมยงค์ หน้า 28
13. เฟิ่งอ้าง, หน้า 29
14. เฟิ่งอ้าง, หน้า 33
15. เฟิ่งอ้าง, หน้า 71
16. เฟิ่งอ้าง, หน้า 74
17. เฟิ่งอ้าง, หน้า 75

18. เฟิ่งอ้าง, หน้า 76
19. สุพจน์, โลกคอมมิวนิสต์, อ้างแล้ว หน้า 166
20. เฟิ่งอ้าง, หน้า 167-168
21. เฟิ่งอ้าง, หน้า 173
22. ดู กาลามสูตร ใน พระไตรปิฎก

ชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้น

ในขณะที่ความคิดของมาร์กซ์ ถูกดัดแปลงให้เหมาะกับความคิดแบบไทยๆ ที่มีพุทธศาสนาเป็นเงื่อนไขสำคัญ ความคิดในเรื่องชนชั้นได้รับการยอมรับง่ายกว่า ปรีดี พนมยงค์ อธิบายว่า ความคิดเรื่องชนชั้นในไทย ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดเรื่องวรรณะในศาสนาฮินดู ต่อมาก็มีการแนวความคิดนี้มาแบ่งสังคมไทยเป็นชนชั้นเช่นเดียวกันกับวรรณะ¹ โดยเริ่มจากกษัตริย์ที่รับเอาพิธีการทางศาสนาฮินดูมาปฏิบัติ จึงมีวรรณพราหมณ์ ซึ่งเป็นชนชั้นที่เป็นที่ปรึกษาด้านพิธีกรรมของกษัตริย์ ส่วนชนชั้นอื่นๆ ในศาสนา ฮินดูคือ แพศย์(พ่อค้า) และศูทร (กรรมกร) มาร์กซิสไทยมิได้กล่าวถึงมากนัก

มาร์กซิสไทยอธิบายว่า เนื่องจากสังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมสมัยใหม่มากขึ้น ก็เกิดพลังการผลิต ที่พัฒนามาจากเครื่องมือการผลิตแบบเก่ามาเป็นแบบใหม่ ในขณะที่ยังมีความสัมพันธ์ทางการผลิตสมัยศักดินาตกค้างอยู่ ก็มีการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการผลิตใหม่เกิดขึ้น ข้อนี้เป็นปัจจัยในการกำหนดชนชั้นในสังคมสมัยใหม่² แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อความสะดวกในการดูชนชั้น มาร์กซิสไทยแบ่งชนชั้นในสังคมไทยเป็น "ชนชั้นผู้กดขี่ และชนชั้นผู้ถูกกดขี่" และรวมชนชั้นศักดินาเป็นผู้กดขี่ทั้งหมดที่ชนชั้นศักดินา ส่วนใหญ่ในสังคมไทยสมัยใหม่ แทบจะไม่ได้เป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต แต่ก็มีอำนาจทางการเมืองที่เกิดจากตำแหน่งทางราชการ หรือทางทหารที่เป็นช่องทางที่จะได้รับผลประโยชน์จากนายทุน โดยการร่วมมือกับนายทุนในการทำธุรกิจโดยไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต ปรีดีแบ่งว่า ชนชั้นศักดินาประกอบด้วย เจ้าของที่ดิน นายทุน นายทุนระดับชาติ และนายทุนพิวดีล ส่วนชนชั้นสามัญประกอบด้วยชาวนา กรรมกรและนักศึกษา³ แต่การแบ่งแยกชนชั้นของมาร์กซิสไทย ไม่แน่นอนตายตัวนัก จิตร ภูมิศักดิ์ถือว่าชนชั้นกำหนดได้โดยดูจากจิตสำนึกทางชนชั้น มาร์กซิสบางคนบอกว่า ชาติกำเนิดไม่เป็นปัจจัยในตัดสินชนชั้น สิ่งที่สำคัญคือคนๆนั้นเป็นพรรคพวกใครและทำงานให้ใคร⁴

มาร์กซิสไทยหลายคนมาจากครอบครัวที่รวยหรือข้าราชการ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกที่จะกำหนดชนชั้นเพื่อให้ตนเป็นชนชั้นกรรมาชีพ แนวความคิดของมาร์กซิสไทยเรื่องชนชั้นนี้ แตกต่างไปจากความคิดของเมา ซึ่งต่อมาเป็นชนวนให้เกิดการขัดแย้งเมื่อมาร์กซิสไทยรุ่นใหม่คือช่วงปี ค.ศ. ๑๙๗๓-๑๙๗๖ หนีไปร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์

สิ่งที่มาร์กซิสไทยยังไม่สามารถชี้แจงให้เห็นอย่างชัดเจน คือการแสดงว่าประวัติศาสตร์ไทยเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางชนชั้นที่ไม่สิ้นสุด⁵ จิตรปฏิเสขที่จะมองประวัติศาสตร์ไทยให้มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง จึงไม่สามารถชี้ชัดว่า กษัตริย์เป็นชนชั้นผู้กดขี่ เนื่องจากกษัตริย์ไทยต้องต่อสู้กับต่างชาติ เสี่ยงชีวิตเพื่อเอาดินแดนมา ให้ประชาชน และในการปกครองก็ได้ดูแลทุกข์สุขของประชาราษฎร์ตามความสามารถของแต่ละองค์ มิได้ทำการกดขี่ประชาชนตามความหมายของมาร์กซ์ ตามประวัติศาสตร์สังคมไทยแบ่งเป็น ๒ ชนชั้น คือ ผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครองโดยใช้อำนาจทางการเมือง เป็นหลักมากกว่าการเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิต ในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ การแบ่งชนชั้นในไทย โดยใช่การพัฒนาเครื่องมือการผลิตในสังคมอุตสาหกรรมเป็นตัวกำหนดจึงทำได้ยาก เนื่องจากสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมกสิกรรม การเปลี่ยนแปลง เครื่องมือการผลิต เป็นไปอย่างช้าๆ

แนวความคิดเกี่ยวกับการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นแนวความคิดที่ใหม่ต่อสังคมไทย ที่ชาวนาหรือกรรมกรไม่เข้าใจและไม่ยอมรับ เพราะไม่เห็นวาทันกำลังต่อสู้กับใคร นอกจากความยากจน ดินฟ้าอากาศ และคิดว่าที่เป็นดังนี้เพราะกรรมเก่า การยอมรับสภาพและความเฉื่อยชาต่อการเปลี่ยนแปลงของชนชั้นชาวนาและกรรมกรไทย ทำให้มาร์กซิสไทย เขียนหนังสือและบทความกระตุ้นให้เกิดการดิ้นรนเพื่อสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่า โดยชักชวนให้ชาวนาและกรรมกรการทำลายระบบสังคมเก่าและสร้างระบบสังคมใหม่ขึ้นมา

คำประพันธ์ของ จิตร ภูมิศักดิ์ที่เรียกร้องให้ชาวนาลุกฮือขึ้นปฏิวัติก็ดี⁶ การเปรียบเทียบว่าความเป็นอนิจจังทำให้เกิดการปฏิวัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของปรีดีก็ดี⁷ เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มาร์กซิสไทยต้องการกระตุ้นชาวนา และกรรมกร ให้ตื่นตัวในความคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติตามแบบฉบับของมาร์กซ์ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มีผลงานที่คล้ายคลึงกัน

มาร์กซิสไทย กำหนดบทบาทตนเองให้เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ชนชั้นปฏิวัติ แทนที่จะลงมือปฏิวัติเอง มิได้คำนึงถึงบทบาทของพรรค หรือกลยุทธ์ในการปฏิวัตินัก แตกต่างไปจากเลนินหรือเม่าที่เน้นให้การปฏิวัตินำโดยพรรคที่แข็งแกร่ง แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติของมาร์กซิสไทยเป็นความคิดที่ไม่เป็นระบบ การปฏิวัติหมายถึงการหลุดพ้นจากสภาพเก่า โดยมีได้กำหนดว่าจะทำอย่างไร ใครจะเป็นผู้นำ และวิธีการอย่างไร การปฏิวัติมีความหมายเป็นนามธรรมที่มาร์กซิสไทยคนหนึ่งเปรียบเทียบว่าเหมือนนกพิราบฝูงหนึ่งถูกปลดปล่อยจากกรง

แนวความคิดปฏิวัตินำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับเสรีภาพ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมหลังจากการปฏิวัติ ซึ่งมาร์กซิสไทยมิได้คำนึงถึงมากนัก หลังจากการปฏิวัติเป็นผลสำเร็จแล้ว สังคมที่สมบูรณ์จะมีระบบการปกครองอย่างไร และจะดำเนินต่อไปอย่างไร ในประเด็นนี้ นักคิดมาร์กซิสไทย กำหนดให้สังคมมีลักษณะเป็นนักสังคมนิยมแบบเพื่อฝันที่มีจุดประสงค์ที่จะสร้างสังคมที่ปราศจากการกดขี่ ไม่มีชนชั้น ทุกคนรักใคร่กลมเกลียวเหมือนสังคมในโลก "พระศรีอารีย์"

การเรียกร้องให้ทำการการปฏิวัติ เพื่อให้หลุดพ้นจากอำนาจการปกครอง ชัดแย้งกับค่านิยมของคนไทยที่เคารพผู้มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้การเรียกร้องของมาร์กซิสไทยที่ให้ชนชั้นต่ำสุดในสังคมขัดขึ้นต่ออำนาจของรัฐเป็นไปได้ยาก มาร์กซิสไทยจึงหันมาเน้นการปลุกกระดมให้ชาวนาลุกฮือขึ้นเป็นสำคัญ

แต่การปลุกกระดมและการเรียกร้องจะประสบผลสำเร็จเพียงไรนั้นเป็นคำถามที่หาคำตอบไม่ได้ เนื่องจากกลุ่มผู้อ่านที่จะอ่านข้อเขียนของมาร์กซิสไทยนั้นจะมีกรรมกร และชาวนาสักก็คน เพราะคนกลุ่มนี้มิได้มีอุปนิสัยรักการอ่าน หรือขาดปัจจัยที่จะซื้อหนังสือ ฉะนั้น กลุ่มผู้อ่านข้อเขียนของมาร์กซิสไทยจึงเป็นนักศึกษา นักวิชาการ หรือแม้แต่กลุ่มผู้ปกครองมากกว่า จึงเป็นที่น่าสงสัยว่าจุดประสงค์ของนักคิดก้าวหน้าไทยในเรื่องการปฏิวัตินั้นมุ่งไปสู่ชนชั้นไหนกันแน่ แต่ความคิดของมาร์กซิสไทย มิได้เกิดจากการนำความคิดของมาร์กซ์และความคิดแบบไทยมารวมกัน หรืออธิบายซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง แต่เกิดท่ามกลางการปราบปรามทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ความคิดของมาร์กซิสไทยในเรื่องการปฏิวัติ จึงเป็นปฏิกริยาโต้ตอบการปราบปรามทางการเมือง อีกรูปแบบหนึ่ง

เชิงอรรถ

1. ปรีดี พนมยงค์ ปรีดี พนมยงค์ แนววิธีพิจารณาทางออกของสังคมไทย (กรุงเทพฯ. ประจักษ์การพิมพ์, 1976) หน้า 20-21
2. เพิ่งอ้าง, หน้า 19-20
3. เพิ่งอ้าง, หน้า 6-7
4. อย่างที่สุพจน์ ด้านตระกูลเขียนใน การต่อสู้ทางชนชั้น (กรุงเทพฯ. สารศึกษาการพิมพ์, 1974)
5. ดู กวีประชาชน โดย กลุ่มวรรณกรรมธรรมชาติ (กรุงเทพฯ. เทียนนิมิตร การพิมพ์, 1974)
6. เพิ่งอ้าง
7. ปรีดี พนมยงค์ อนาคตของเมืองไทยกับสถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน (กรุงเทพฯ. ประจักษ์การพิมพ์, 1975), หน้า 10-11